

Hukuk Mesleği ve Misyon-Vizyon Tartışmalarında Tarihi Gerçeklikten Gelecek Tasavvuruna Süreç İşçiliği

Av. Muharrem BALCI

Bismillâhirrahmanirrahim

*“Kurucular Kurulu’ndaki konuş-
mama BİSMİLLAH diyerek başla-
dım. Bunu iki nedenle yaptım:
Öncelikle, çok samimi bir biçim-
de Her Şeye Kadir Olan’a, bize
yardım etmesi için dua ediyordum;
ikinci olarak da o, dîni öz-
gürlüğün bir simgesi ve rejime
itaatsizliğin açık bir işaretiydi.”*

–Bilge Kral Aliya İzzet Begoviç

Tarihe Tanıklığım

GİRİŞ

İnsanlar içinde özellikle yapıp ettiklerinin ve dünyayı etkileyen faktörlerin farkında olanlar, yaşadıkları dönemin tartışmalarından ve dünyanın yöneldiği/yöneltildiği yeni oluşumlardan etkilenirler. Günümüzde, küreselleşme adıyla oluşturulan dayatmalar, dini kaygıları ve dini anlayışın beslediği/belirlediği yaşam tarzını da etkilemektedir. Çok dikkat çekici bu gelişmenin tarihi dayanaklarını görmezden gelmek, bugün yoğunluklu bir şekilde yaşadığımız olguyu görmezden gelmemize neden olabilir. Bu bakımdan, yaşam tarzlarımızı belirleyen önemli faktörlere değinmeden misyon ve vizyon tartışmasına girebilmenin mümkün olmadığı aşikardır.

Dini inanışların toplumsallıktan arındırılıp bireyselleştirilmesiyle, seçilmiş olduklarını vehmeden (en azından mesleki olarak hukuk-

çu, bürokrat, politikacı vb.) tipler oluşturulmakta ve tarihi süreçte yaşanan birçok olgu da es geçilerek (bir nevi tarih tekerrür ettirilerek), tarihten ders çıkarılmadan, hatta benzeştirme yöntemiyle önce insanlar sekülerleştirilmekte, sonra da din Protestanlaştırılmaktadır.

İslâm dininin ve mensuplarının Protestanlaştırılma işlemi sadece ilahiyatçıları ilgilendirmiyor; kaçınılmaz olarak insanları hakları ve görevleri konusunda bilgilendirmek isteyen toplumcu bireyleri ve toplulukları ve tabii ki hukukçuları yakından ilgilendiriyor. Bu ilgi zaman zaman misyon tartışmalarını da gündeme taşımaktadır. Zira bir takım görevleri üstlenmek durumunda olanlar, sürekli bir misyon taşıdıklarına inanmaktadırlar.

Misyon tartışmaları bireyleri sadece etik yönüyle ilgilendirmekte değil, aynı zamanda kimlik-kişilik ve işlevsellik yönüyle de ilgilendirmektedir. Bu çerçevede Hukukçular ve hukukçulardan oluşan topluluklar olarak bu tartışmanın dışında kalınmazdı. Uzunca bir zamandır başlatılmak istenen misyon tartışması nihayet hukuk zeminlerimizin ve dolayısıyla hukukçularımızın gündemine getirilmiştir.

Konuya ve tartışmaya katkı sağlamak amacıyla yaptığımız bu çalışmada, konunun daha iyi anlaşılması ve tartışmanın sınırlarının belirlenmesi için önce konunun işlenmesinde veri olarak aldığımız tanımlardan yola çıktık. Bu, “bir konunun anlaşılması için mutlak surette maddenin atomik yapısının çözümlenmesi gerektiği” gibi saplantısal bir ihtiyaçtan kaynaklanmamıştır. Aksine konuyu işleyen, konu ile ilgili kavramların içini nasıl doldurduğu, dolayısıyla konunun temel kav-

ramlarından ve işaretlenen seçeneklerden hangi anlamıyla yararlanıldığının belirlenmesine yardımcı olmak için bu yöntem seçilmiştir.

Aslında konu başlığı gereği hukuk ve hukukçuluğun tarifi ve mahiyetinden yola çıkarak hukuk ve hukukçuluğumuzu masaya yatırmak öncelenebilirdi. Ancak özellikle hukukçuluk kavramı bir şekilde işlevselliği de içinde barındırdığından, bu işlevselliği tanımlamaya ve pratike etmeye yarayan misyon ve vizyon kavramlarını da önceleyerek ve açılımlarını yaparak hukuk ve hukukçuluk kavramlarını irdelemeyi daha uygun bulduk.

Bir başka ihtiyaç da, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, tarihi arka planı da olan ve bugün tartıştığımız konunun ana eksenini oluşturan Sekülerleştirme-Protestanlaştırma olgusu çerçevesinde konuya yaklaşmak oldu.

Gerçekten de modernleşme ve protest yaklaşımın, kimliğimizi ve kişiliğimizi, dolayısıyla işlevselliğimizi etkileyen büyük öneme haiz düşünce ve yaşam tarzı olduğunu varsayıyoruz. Bu varsayım gereği bu çalışmada modernleşme olgusunun getirdiği olan Sekülerleş(tir)me ve Protestanlaş(tır)ma kavramları üzerinde durmaya çalıştık. Ancak, her tür sapmayı ve sapkinliği moderniteye bağlamaktan öte, gerçekçi bir yaklaşımla bireysel ve toplumsal sorumluluklarımızın nedenlerini ortaya çıkarmada önemli gördüğümüz diğer fitri, dini ve dünyevi sapsmaları araştırmaya çalıştık.

Okumalarımızda ve özellikle de fonksiyonelliğimizin belirlendiği alanda, alanımızın inceleme konusu olarak hukuk ve siyaset adamları üzerinde durduğumuzun ve yaptığımız çalışmalarda —mümkün olduğunca tepkiselliğin dışına da çıkmaya çalışarak— kendimizce doğruları ve yanlışları işaretlemeye çalıştığımızın altını çizebiliriz. İşaretlemelerimiz bizi hem mantıksal hem de tarihi gerçeklik bakımından kimilerince tutuculuk olarak vasıflandırılacak sonuçlara götürdü. Bu sonuçlar bize göre bireysel ve toplumsal sorumluluklarımızda kesinlikle misyon ve vizyon sahibi, aydın ve fonksiyonel hukukçu seçeneklerini tercihe yöneltti. Artık işaretlediğimiz seçeneklerin açılımlına ve değerlendirmelerimize geçebiliriz.

HUKUK-HUKUKÇU

İnsan iki temel özelliği olan bilgi edinme ve sosyal varlık olma özelliği sayesinde kendini ve çevresini tanır, uyum sağlar, kendini ve çevresini geliştirme ve değiştirme ihtiyacı duyar. Yaşamını devam ettirmek için araçlara muhtaçtır. Bu araçları sağlamak için de hemcinslerine muhtaçtır ve bu ihtiyaç ona toplumsallık özelliğini kazandırır.

Toplumsallık, yaşamın bir düzen içinde devamı için gerekliliktir. Bu yüzden de toplum hayatının sürdürülmesi için insanın toplumsal özelliklerini devam ettirmesi gerekir. Yarattırılmış olması nedeniyle de kendisini ve kâinatı yaratan Allah ile ilişkileri vardır.

İşte insan bu toplumsallığının gereği olarak tabiatla, diğer insanlarla ve kâinatın yaratıcısı ile olan ilişkilerinde haklı-haksız, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi değerlendirmelerde bulunur. Değerlendirmeleri sonucunda bazı olayları ve bu olaylara temel olan davranışları olumlar ve esas alır, düşünce ve yaşam sistemini bu değerlendirmeler ışığında devam ettirir; bazı değerlendirme sonuçlarını da olumsuzlukla nitelendirir, bunların yaptırma tabi tutulmasını ister.

İnsanlar maddi anlamda benzer özelliklerde yaratılmış olmalarına karşın, düşünce ve eylem planında farklı özellikler gösterirler ve farklı amaçlara yönelebilirler. Bu farklılıklar, insanların yöneldiği bazı amaçlarda ve sosyal hayatta olup bitenlerin farklılığını hatta çelişkililiğini de ortaya koyar. Örneğin, adalet idesi, sosyal ihtiyaçlara ve toplumda yararlı görülebilen her olguya aynen tekabül etmeyebilir. Toplumda pratik ihtiyaçlardan kaynaklanan sorunlara bulunan çözümler, adalet idesine ters düşebilir. Dolayısıyla insanın bu ilişkileri ve sonuçlarını düzenleme ihtiyacı, bu ilişkileri biçimlendirme ve bu ilişkilere görünür ve algılanabilir bir düzen vermeyi hedefleyen normları da ortaya çıkarmıştır. Bu normlar genel itibarıyla hayatı ve kâinatı yaratan Allah'ın koyduğu kurallar, özeldede beşeri ilişkilerden çıkarılan kurallardır. İşte ilahi veya beşeri tüm bu normlar bütününe hukuk demektediriz.

O halde hukukun özet tarifini verirsek: "Hukuk: İnsanlar arası ilişkileri biçimlendiren,

onlara görünür ve algılanabilir bir düzen veren, bu amaca (adalete) yönlendiren normlar bütünüdür” diyebiliriz.

Hukuk ve Biz/Hukukçuluk

Hukuk soyut ifadelerden/normlardan ibarettir.¹ Hukukun soyut ifadelerini (normlarını) hayata geçirmede, bir başka deyişle hukukun hâkimiyetini gerçekleştirmede kamu gücü esas olmasına karşın, hukukun anlaşılır, algılanabilir, ölçülebilir ve uygulanabilir olmasını sağlayacak, hukuku ve hukukun yöneldiği adaleti bir ide olarak yaygınlaştıracak birinci unsur hukukçulardır. Bu yönüyle hukukçuluk, hukuku yaygınlaştırmaya, hukukun hâkimiyetini sağlamaya yönelik faaliyet icra edenlere atfedilen bir adlandırmadır. Hukukçuların bu fonksiyonlarını işletebilmeleri için bağımsızlıklarından bahsedilmiş ve hukuk düzenlerinde mümkün olduğunca bu bağımsızlık sağlanmaya çalışılmıştır. Hâkim teminatı ve avukatların kamu hizmeti de yapıyor sayılmaları buna örnektir. Dolayısıyla bağımsızlığı sağlanan hukuk mensuplarının işlevleri olan yargıda da bağımsızlık şarttır ve buna yargı bağımsızlığı demekteyiz. Burada bağımsızlık, tarafsızlık ve “hukuk adına” anlamında bir bağımsızlıktır.

Diğer yandan, insanımızla ve tabii ki hukukçularımızla ilgili bir tespitimizi ifade edelim: Türkiye’de insanlar ekonomiyle ve siyasetle yakından ilgilidirler. Ayrıca birçok insan bir ihtiyaç veya hobi olarak siyaset ve ekonomi ile birlikte güzel sanatlarla, tarihle, sosyolojiyle, toplum bilimiyle ve buna benzer disiplinlerle ilgilenmektedir. Hatta bu ilgilerinden bazıları çoğu zaman hayati ihtiyaçlarından bile önde gelebilmektedir. Bununla birlikte Türkiye’de insanların en az ilgilendikleri alan hukuktur. Hatta hukukçularımızın çoğunun bile en az ilgilendiği alan hukuktur. Hu-

kuk, birçok uğraşı alanı gibi genellikle ekmek kapısı olarak değerlendirilmekte, bazen politika yapmanın, bazen ticari hayatta kartvizit olarak kullanmanın, bazen de sosyalleşmenin gereği gibi sivil toplumculuk yapmanın vesilesi olarak kullanılabilir. Hukuk, birçok uğraşı alanı gibi genellikle ekmek kapısı olarak değerlendirilmekte, bazen politika yapmanın, bazen ticari hayatta kartvizit olarak kullanmanın, bazen de sosyalleşmenin gereği gibi sivil toplumculuk yapmanın vesilesi olarak kullanılabilir.

Öte yandan Türkiye’de hukuktan ve hukuk sisteminden, hukukun uygulanışından rahatsız olmayan, şikâyet etmeyen yok gibidir. Sızlanmak sanki öne çıkan yegâne görünümlü olmuştur. İş adamlarımız hukuktan şikâyet eder, fakat kendi aralarında meydana gelen uyuşmazlıkların çözümünde özel hukuk ilişkilerini geliştirmezler, kendilerini birbirlerine hasım yapacak genel mahkeme yollarını ararlar da, sulh ve dostluğun devamını sağlayacak TAHKİM yolunu akıllarına getirmezler.

Siyasilerimiz, hukukla ancak başları derde girdiklerinde ilgilenirler de, koca koca partiler bir HUKUK BÜROSU oluşturamazlar. Hukukla, kanunla ilgilenmeyi ikincil meşgale sayarlar da, parlamentoya gittiklerinde kanun yapmaya çalışırlar, daha doğrusu —hatıra veya ikbale binaen— hazırlatılan kanunlara parmak kaldırırlar.

Hukukçularımızın bir kısmı imkânsızlıklarından ötürü hukuku ekmek kapısı olarak görürler. Bir kısmı ise içinde buldukları rahat ortamdan veya iş yoğunluğundan dolayı içinden yetişip geldiği ve kendisinden beklentileri olan insanlara hukuk adına bir küçük mevzuat olsun ulaştırmazlar. Akademisyen hukukçularımıza söyleyecek fazla sözümüz yok. Zira onlar 40-45 yaşlarına kadar üniversitelerde kadrolarını sağlamlaştırmaya, sonra da ekonomik kaygılar gereği siyasilere veya iş adamlarına müşavir olmaya mecburdurlar. Genel rahatsızlığımız olan örgütlenmeme ve sahip çıkmama, onları bu yola adeta mecbur eder. İkbali erken yakalayanlar da zaten vatanın küçük işleriyle uğraşmazlar, birileri onları ulaşabilecekleri en üst makama ulaştırır. Bu döngüden kurtulabilen akademisyenlerimizin sayısı parmakla sayılabilecek kadar azdır.

Ulus devletin hukuka aykırı dayatmalarına karşılık bir başka dayatma olarak algıladığımız “kendiliğinden sivil toplum” olgusu, günümüzde hukukun önemini her kesime kavratmaya başladı. Çok geç kalınmış olmakla birlik-

¹ “Gündelik hayatın temel kavramlarından biridir hukuk. Herkesin “arayıp da bulamadığı”, hukuk dışı yollara başvurmaya en meyilli kişilerin bile ağzından düşürmediği, devletin hem prestiji hem de kendi varlığı açısından hiçbir zaman vazgeçemediği, ama nedense genellikle muktedirlerin lehine tecelli eden bir “adaletin” taşıyıcısıdır o. En zorba kanunları da, en temel hak taleplerini de içeren bir genişlikte tanımlandığı sürece soyut bir değer olmaktan kurtulamaz.” Bağış Erten, <http://www.gelecek.gen.tr/sayi-14/yenibirhukuk.htm>

te hukuka yakınlığımızı, hukuktan yararlanmayı ve en önemlisi hukuk yaratmayı beceremezsek istikbalimizin olamayacağını görmeye başladık. Kendimize saygımızın, insanımıza hizmetin, Allah rızasını kazanmanın (yeni tabirle tarihe kayıt düşmenin), bugün için önemli bir yolu da hukuka bağlılık, hukuku öğrenmek ve hukuku yaygınlaştırmaktan geçmektedir.

Gerek kurumsal, gerekse bireysel anlamda uğraş alanımız temel hak ve özgürlüklerin bilinmesi, korunması ve yaygınlaştırılması mücadelesidir. Bu mücadele içinde kullandığımız yegâne araç hukuktur. Uğraş alanımızda başarıyı yakalamak istiyorsak, başarının Allah'ın rızasını kazanmak olduğu gerçeğinden hareketle, Allah'ın insana doğuştan bahsettiği hakları ve insanların bu hakları temel alarak elde ettiği kazanılmış hakları bilinç düzeyinde kavramak ve anlatmak zorundayız. İnsana zaruri ihtiyacı anlatılmadığında onu kendi hakları için harekete geçirmek mümkün olmayacaktır. Anlatılabilmek için de hukuk formasyonu gereklidir. Çünkü anlatacağımız konu aynı zamanda hakkın aranması ve elde edilmesi anlamında hukuktur. Peki, nedir hukuk formasyonu?

Hukuk Formasyonu (Hukuk Bakış Açısı veya Genel Hukuk Disiplini Kavrayışı)

Formasyon terimi, kültür terimi ile yakından ilintilidir. Kavramı aşağıda kendi lisanımızla anlatacak olmakla birlikte, formasyon kavramına ve ilintili olduğu misyon ve vizyon kavramlarının lisanımızdaki karşılıklarına itibar etmeyecekler için daha bir anlaşılır olması düşüncesiyle Latince edebiyattan izahlar bulmaya çalışalım.

"Kültür" terimi 18. yüzyılla birlikte ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılda özellikle "tekil kültür" karşılığı olarak "erudition", "habitus", "cultura animi", "forma mentis" ve nihayet bu son terimden devşirme "formasyon" terimi kullanılır olmuştur.²

"Formasyon terimine ulaşmadan önce, Latince 'erudition' fiili, kaba saba olmaktan

çıkma anlamına kullanılmakta iken, sonraları 'habitus' fiili, bilgi ve eğitim yoluyla belirli alışkanlıklar edinme ve eylem tarzları geliştirme yeteneği sayesinde doğa yanında insana özgü ve insana ait bir "ikinci doğa" içinde yaşamak anlamına kullanılmaya başlandı. Cicero'nun kullandığı terim ise *cultura animi* dir. Terim, insan nefsinin terbiye edilmesi anlamında kullanılmıştır. Cicero, terimi, başlangıçta 'doğal' bir malzeme, bir içgüdü ve iştihâ varlığı, bir hammadde, nefesine düşkün bir hayvan olarak gördüğü insanın işlenmesi, yetiştirilmesi ve eğitilmesi anlamında kullanmakla; terimin bugün de anlamaya devam ettiğimiz bir temel yönünü ilk kez belirtmiştir. Öyle ki, tek insanın gerekli bilgileri edinerek, akıl yürütme, belli ilkelere göre eylemde bulunma, nefesine hâkim olma, zevk ve eleştiri yeteneğini geliştirme ve gitgide 'kişilik' sahibi olma hâline 'kültür' demeye bugün de devam ediyoruz."³

Yine *cultura animi*'ye karşılık 19. yüzyılda Skolastik felsefeden gelen *forma mentis* terimine rastlanır. Nefse hâkim olmak, ruhu eğitmek, bilgilenmek, yetişmek anlamlarına gelen⁴ bu terimden "formasyon" terimine geçildiğini saptıyoruz. Özellikle formasyon terimini, bugün de bir ölçüde "tekil kültür"e karşılık olarak kullanıyoruz. Aynı 19. yüzyıl, "tekil kültür"ün, erudition'un, habitus'un, formasyon'un gerçekleşme ortamını kentlerde görmüş, kendi Aydınlanmacı görüşü doğrultusunda, kırsal kesimde yaşayanların "yontulmamışlık"ları, "işlenmemişlik"leri karşısında kentlerde yaşayanların "işlenmiş" ve "incelmiş" yaşama biçimlerinin üstünlüğüne dayanan bir önyargıyla, "çoğul kültür" karşılığı olabilecek bir terim olarak *civillite* [kentlilik] terimine başvurmuştur.⁵

Gerçekten de içinde bulunduğumuz iletişim toplumu dönemi itibarıyla etkilenmenin kaçınılmaz olduğu inkâr edilmeyeceğinden, fakat yukarıdaki ayrımcılığı öngören bakışı mutlaklaştırmadan, hatta öncelemeden, konuyu hem tekil kültür anlamında (formasyon), hem de çoğul kültür anlamında "kentlilik kültürü" içinde de değerlendirmek gerekmektedir. Zira konu bir yönüyle tekil kültür sorunu

³ <http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=580>

⁴ TDK, formasyon terimini, biçimlenme, belirli bir düzeyde eğitim görme, yetişim olarak karşılamaktadır.

⁵ <http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=580>

² <http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=580>

olup “bireysel olarak işlevselliği”, diğer yönüyle kentlilik gereği çoğul kültür sorunu olup “toplumsallığı” irdelemeyi gerektirmektedir.

Aydınlanma felsefesi tekil kültür-çoğul kültür ayırımı ile toplumu ve toplumculuğu atomize ederek kültürde ve yaşayışta parçalanmayı işaretlemiş, sonrasında da bu parçalanmışlıktan sivillliği ve bireyselliği ön plana çıkarmış bir sivil toplum hedeflemiştir.

Halbuki biz hiçbir düşüncenin ve oluşumun tabiatın ve tabiatın yasalarından, bir başka ifadeyle fitratın kanunlarından/Sünnetullah’dan bağımsız gerçekleşmeyeceğine, nihai yönelimin Sünnetullah’a doğru olduğuna ve seçeneklerin tarihi gerçeklikler yanında ilahi kuralları da işaretlediğine, dolayısıyla insanın tabiat, hemcinsleri ve yaratıcısı ile ilişkilerinin parçalanamazlığına inanıyoruz. Bu inancımız, formasyon kavramı gibi diğer birçok kavramı bireysel ve toplumsal sorumluluğumuz çerçevesinde anlamlandırmayı ve değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

O halde, yukarıdaki izahlardan da yararlanarak ve az ileride biraz daha açılımını yapacağımız şekilde çok net ve kısa bir ifadeyle **hukuk formasyonunu**, “*hak ve hukuk kavramlarının gerek teoride, gerekse pratikte çağrıştırdığı anlamlarını kavrayabilen, sadece gerektiğinde değil, istikbale yönelik olarak da hak ve hukuk alanında yaratıcı ve düzenleyici bilgi ve sonuçları ortaya koymaya yatkın beceri*” olarak tanımlayabiliriz.

Tarıftan de anlaşılacağı gibi, hukuk formasyonu bir Allah vergisi [vehbî] değildir. Kesbidir, kazanılabilir ve geliştirilebilir bir çabadır. İki alt dayanağı vardır: Bilgi ve cehd. Bilgi kazanılır, cehd yani gayret veya yönelme irade edilir, istenir. Hukuk bilgisi ve hukuk bilgisini insanın tüm ilişkileri kapsamında uygulamaya yönelim bir araya geldiğinde hukuk formasyonunu oluştur. İşte bu donanımı “*hukuk formasyonu*”, “*hukuk bakış açısı*” veya “*genel hukuk disiplini kavrayışı*” olarak tanımlıyoruz. Burada elbette bilgi ve cehdin, insani özelliklerden ve tabiatın kanunlarından bağımsız olduğu düşünülmemelidir.

Bilgiden kastımız, hukuk bilgisi ve hukuk felsefesinin öğrenilmesidir. Bu da hukuk fakültelerinde veya hukuk zeminlerinde öğrenilebilir. Tabii ki burada öğrenilecek olan

hem ilahi hukuk, hem de pozitif hukuktur. Yürürlükteki hukuk da pozitif hukukun bugünü belirleyen kurallarıdır. Hukuk bilgisi tüm bunları kapsmalıdır. Öğrenilmesi çok kolaydır. Çünkü tüm hukuk sistemleri ilahi hukuka ve tabii hukuka yönelik yapılmaktadır. En azından bu amaçla yapıldığı var sayılmaktadır. Aykırı ve kasıtlı düzenlemeler, işi karmaşık hale getirirse de hukukun felsefi yanına, diğer bir anlatımla hukukun amacı ve kaynakları konusuna vakıf olduğunda hukukun öğrenilmesi gerçekten kolaydır. Zor olan, ilahi hukuka aykırı düzenlemeleri yapmak ve uygulamaktır. Bu yüzdendir ki, hukuku katledenlerin işi, hukuka âşik olanlardan daha zordur.

Hukuk formasyonunun diğer kaynağının cehd yani gayret ve yönelme olduğunu söyledik. Bu da hukukçuda ve temel haklar aktivistinde⁶ insanî ve toplumsal vasıfların öne çıkması anlamındadır. Herkesin *kendine yakışanı yapması* anlamında, hukukçunun hukukçuluğunu, temel haklar aktivistlerinin de alanındaki mevcut birikimini ortaya koyması, özelden kendisinin genelde de toplumun hukuki sorunlarına sahip çıkması ve çözümler üretmesidir.

Siyasetin sadece parlamenter anlamda ve parti örgütlenmeleri içinde yapılabileceğine dair görüş ve çaba, bugün artık yerini sivil toplum örgütlenmeleri içinde hukuk siyaseti, ekonomi siyaseti, toplum siyaseti gibi disiplinlere bırakmıştır. Aslında siyaset dün olduğu gibi bugün de her alanda yapılabilmektedir. Aksini düşünmek, geçmişte Türk hukuk sisteminin laikleşme sürecinde dahi ilahi, evrensel ve tabii hukuk kavram ve kurallarının özdeyişler halinde bilincimizde kalmasını, bu kurallardan beslenmemizi sağlayan Ahmet Cevdet Paşa gibi önemli âlim, hukuk ve siyaset adamlarının mücadelelerini bizim gözümüzde anlamsızlaştırır. Geçtiğimiz 80 yıllık dönemin yanlış yönlendirmeleri nedeniyle ki, Ahmet Cevdet Paşa’yı günümüz kuşağı

⁶ Temel haklar aktivisti veya benzeri terim ve açılımlar dönemsel ifadelerdir. Dönemsel olarak ve ihtiyaca göre bunlar değişecek, kendi hukukumuzla malik olma bağlamında kavram ve açılımlar geliştirilecektir. “Kelimelemin ‘giderek’ bir vaadin sakinleştirici etkisini kazandıkları dönemler gibi, acı duyup şikayet etmemize yol açtıkları dönemler de vardır” Eric Hoffer, *Aklın Muhteris Çağı*, s. 90.

tanımamaktadır. Cevdet Paşa iyi bir siyasetçi olduğu kadar iyi bir hukukçudur da. Tanzimat dönemi ve sonrası tüm hukuki düzenlemelerin belki de tamamı —Mecelle de dâhil— Paşa'nın kaleminden çıkmıştır.⁷ O halde hukuk siyaseti anlamında, hukukun yaygınlaştırılması için her platformun değerlendirilmesi ve hukuk bakış açımızın yansıtılmasına çalışılması gerekmektedir.

Hukuk Formasyonu Herkesine Gerekli mi?

Yukarıda belirlemeye çalıştığımız şekliyle hukuk formasyonu öncelikle hukukçular için gereklidir. Ancak siyaseti sadece politik arenada aramayacak isek —ki aranmaması lüzumuna değindik— herkesin kendisine lazım olacak kadar hukuk formasyonuna sahip olması gerekir. Hak, ona sahip olma anlamında “kişinin kendi hukukuna malikiyeti” olarak ifade edilir. Kendi hak ve hukukunu bilmeyen kişinin, buna malik olmasının mümkün olmayacağı aşikârdır. O halde kendi hukukuna sahip olacak kadar hukuku bilmek, kişinin kendi çapında hukuk formasyonuna, bir başka deyimle hukuk bakış açısına sahip olması demektir.

Burada değinmeden geçemeyeceğimiz önemli bir hususun altını çizmekte yarar vardır. Günümüzde sivil toplum örgütleri olarak kendilerini ifade edenlerin bir kısmı, öncelikle tanımlanmış ilgi alanlarının ve üyelerinin (ilgi alanları kapsamında) problemlerini çözmek yerine —kerameti kendinden menkul otonomilerinin yansıması şeklinde— her soruna eğilerek, bunların çözümüne ışık tuttıklarını zannetmektedirler. Bir şekilde en geniş anlamda tüm ülkeyi ve dünyayı hatta uhrevi hayatı ilgilendiren sorunları çözdüklerini ifade etmektedirler.

⁷ Ahmet Cevdet Paşa'nın hayatı ve eserleri için bkz.: Muharrem Balcı; ‘Birinci Tanzimat’tan İkinci Tanzimat’a Resepsiyon ve Rehabilitasyon Çalışmalarının Tahlili” konulu Tebliğ.

Mecelle'nin, evrensel hukuk kurallarını içeren ilk 100 maddesinin sadeleştirilmiş hali için bkz.: Muharrem Balcı; “Tanzimat’tan Günümüze Islah, Resepsiyon ve Uyum Çalışmalarının Tahlili”, TMKV Osmanlı'nın 700. Kuruluş Kutlamaları Programında sunulu tebliğ. *Birikimler I.*

Görünürde oldukça fotojenik ve görüntüyü kurtarmaya elverişli olmakla birlikte, kendi alanında başarılı olmayı ve netice almayı denememiş, küçük ve tanımlanmış sorunları çözmeyi başaramamış kuruluşların, daha geniş boyutta problemleri çözmeye yönelik sonuçlara ulaşması mümkün değildir.

Bu yüzdendir ki, sivil toplumculuk formasyonu olarak ifade edeceğimiz, sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerinin işlevi de, hukuk formasyonuna sahip olması gereken hukukçuların işlevi gibi olmalıdır: Bu işlev, “*hak arama, hukuk üretme, hukuku yaygınlaştırma ve bu yolda verilen mücadele sonucunda özgürlüklerin teminatı olma yolunda zincir oluşturma*”dır. Ürettiğimizi önce kendimiz beğeneceğiz, sonra da görücüye çıkaracağız. Her anlamlı çabanın anlamlı muhatabı ve alıcısı bulunur. Kaliteli siyaset veya siyasette toplam kalite diye ifade edilen gelişme de bunun ifadesidir.

Her biri hukuku üretme ve yaygınlaştırma alanında kaliteli bilgilendirme, bilgilendirme ve bunun siyasetini yürütebilmenin olabirliklerini öğrenmeye ve uygulamaya çalışan hukukçuların oluşturduğu kuruluşlar her alanda formasyona sahip olamayabilir, fakat hukuk alanında üstün bir formasyona sahip olmalıdırlar. Hukukçularımız, hem kendi hukukuna hem de toplumun kendi hukukuna malikiyeti için net ve öngörülebilir bir hukuk bakış açısına, bir başka tanımlamayla “genel hukuk disiplini kavrayışı”na sahip olmalıdırlar.

Hukuk ve Misyon

Misyon sürekli bir amacı ifade etmek için kullanılan terimdir. Sürekli amaç, kişinin veya organizasyonun neyi ne için, kim için ve nasıl yaptığını ve yapması gerektiğini ifade etmek için kullanılır. Dolayısıyla misyon terimi, kişi ve organizasyonların amaçlarını ve varoluş nedenlerini açıklar. Latince’de göndermek anlamına kullanılan “*missio*” terimi, Hıristiyanlığı yaymada kullanılmıştır. Bu yönüyle ‘*yayma*’ amacını da ifade eder. Her din gibi Hıristiyanlık da dinin yayılmasını ve kıyamete kadar tüm dünyaya hâkim olmasını amaçlar. Ancak zamanla Hıristiyanlığın bu “*dini yayma*” anlamına kullandığı misyon terimi bu misyonu

üstlenmiş misyonerlerin dünyaya hakim olma arzuları ile bütünleşmiş ve gelişmemiş toplumların eğitilmesi (sömürgecilik) anlamında kullanılmıştır.

Günümüzde bir kimseye veya bir kurula verilen özel görev anlamında da kullanılan misyon terimi, dinsel, bilimsel ve diplomatik bir görev yüklenmiş kimselerden oluşan kurullara da verilen bir addır. Görüldüğü gibi misyon, yüklenilmiş görevi ifade etmektedir. Gönüllülük esasına dayanan birlikteliklerde, örgüt üyelerini aynı amaç doğrultusunda ortak bilinç ve hedeflere ulaştırıcı ortak nitelikler oluşturmaya da misyon denilmektedir.

Kültürümüzdeki güzel bir örnekle konuyu açabiliriz:

Ahilik

Ahilik gönüllülük esasına dayanan bir sosyal organizasyondur. Ahilik, kendine temel misyon olarak, “mükemmel fertler yetiştirmeyi”, “mükemmel topluluklara ulaşmayı”, ‘dünyayı düzene sokma yoluna yapışmayı’ ve bu şekilde “insanlara ve insanlığa hizmet” etmeyi belirlemiştir.⁸

Tüm bu özelliklerin Ahi teriminin “kardeşlik” anlamı ile bütünleştirilmesiyle bireysel ve toplumsal misyonun güzelliği ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda, misyonun sürekli bir amacı, bir kişinin veya organizasyonun neyi ne için, kim için ve nasıl yaptığını tanımlamak, ifade etmek için kullanıldığını, dolayısıyla kişi ve organizasyonların amaçlarını ve varoluş nedenlerini açıkladığını belirttik. O halde özellikle organizasyonların misyonunu belirlemede “amaçlar” başlığı altında yapılan düzenlemelerde mümkün olduğunca:

- Organizasyonun neyi, niçin ve nasıl başarmak istediğini,
- Sahip olduğu özellikleri,

⁸ Sultan Murad döneminde ortadan kaldırılan ve mensupları yeniçeri yapılan Ahilik daha sonra, Ahi Kurumlarının maddi manevi, bedeni ve fikri yönden tüzüğü sayılan Fütüvvetnamelerin esaslarına bağlı kalarak sadece esnaf kuruluşları haline dönüşmüştür. Bu esnaf kuruluşlarına da Lonca'lar denmiştir.

- Başarının tanımlanmasını ve nasıl ölçülebileceğini,
- Organizasyon içerisinde nelere değer verildiğini,
- Kararlılık sembollerini,

ortaya koymak gerekmektedir.

Organizasyon misyonuna ilişkin olarak bir örnek vermek gerekirse Mazlumder'in tüzüğünde “Derneğin Amacı” maddesi alıntılanabilir:

“İnsan haklarını, insan haysiyetiyle ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan, bu sebeple de zulüm niteliği taşıyan; ekonomik, sosyal, hukuki, psikolojik, kültürel ve fiili her türlü engelin kaldırılması, zulme uğrayan başta insan olmak üzere bütün varlıkların doğalarının korunması amacıyla her türlü mücadeleyi vermektir.

Kim tarafından, kime karşı yapılırsa yapılsın her türlü işkence, hakaret ve tecavüze karşı mücadele vermek; zalimleri ve zulmü teşhir etmektir.”⁹

Burada Mazlumder'in meşhur sloganına yer vermeden geçemeyeceğiz:

“Mazluma kimliği sorulmaz.”

Bir diğer örnek olarak da, Hukukçular Derneği'nin Tüzüğünde belirlediği amacını gösterebiliriz. Hukukçular Derneğinin 2004 yılında değişiklik yaptığı tüzüğünde amacı şöyle belirlemiştir:

“Madde 3: Derneğin temel amacı; insan başta olmak üzere bütün canlı ve çevre haklarının ve adalet ilkesinin korunmasıdır. Haklar ihlal edilmiş ise, sahibine iadesi ve adaletin tesisine çalışmaktır.

Dernek, amacını gerçekleştirmek için aşağıda yazılı faaliyetler ve benzeri çalışmalarda bulunur.”¹⁰

⁹ <http://www.mazlumder.org>

¹⁰ www.hukukculardr.org. Bu haliyle Hukukçular Derneği'nin Tüzüğündeki “Derneğin Amacı” maddesi, hukukun gelişmesine katkı sağlayacak misyon ifadesinden uzak görünmektedir. Ayrıca, amaç maddesinin içine faaliyetlerin de sıralanarak amaçla faaliyetlerin birbirine karışmış olması tüzük tekniğine de uygun değildir. Tüzük değişikliği sırasında yapılan uyarılara karşın mevcut olumsuzlukta direnmiştir.

Aslında konu hukuk ve hukukçuluk olduğunda bireysel ve kurumsal olarak amacımız, misyonumuz:

“Dünya ve Türkiye ölçeğinde hakların tanınması, kazanılması, hukukun ve hak arama bilincinin yaygınlaştırılması, adaletin eşit ve orantılı olarak dağıtılması, tüm bu yapılacak işleri gerçekleştirebilecek donanımda hukukçuların yetiştirilmesi, bu yönde yapılan çalışmalara hiçbir ayırım gözetmeden katkı sağlamak ve bu çalışmaların sonuçlarının da teminatı olmak”

olarak belirlenebilirdi.

Özetle: “Dünya üzerinde fitne ve fesattan eser kalmayınca kadar hak ve hukuk mücadelesi”, bir başka ifadeyle, “i’la-yı kelimetullah”.

İster bireysel sorumluluk, isterse toplumsal sorumluluk bazında olsun, hukukun yaygınlaştırılması için, hukukumuza malik olma anlamında arzulanan her türlü sonucun peşinde ve arayışında olan hukuk ve hukukçuluk misyonunu işaretlememiz gerekmektedir. İşaretlediğimiz bu seçenek, bizi her türlü kurumsal yapılanmanın kutsallığından daha ötelere, yapıların bizi sarmalamasından daha ileri misyonlara taşıyacaktır. Ancak tüm bu sıraladıklarımız için hukukçularımızda bazı belirtiler, görünüm, kısaca “cevherin cisimleşmiş hal” olarak tanımlayabileceğimiz özelliklerin bulunması gerekmektedir. O halde cevherin cisimleşmiş haline, “vizyon” kavramına geçebiliriz.

Hukuk ve Vizyon

Vizyon terimi de, bireysel ve toplumsal bir anlama sahiptir. TDK, vizyonun karşılığını “gösterim, uzak görüşlülük” olarak belirlemektedir. Vizyon, “bir insanın, bir kurumun veya devletin, gelecekte yaşanabilecek muhtemel olumlu-olumsuz değişimleri görebilmesi, bunların yan tesirlerini kestirebilmesi, buna göre de hayatta kalabilmesi, başarılı olabilmesi veya rekabet gücünü artırabilmesi için, ileriye dönük plânlı ve sistemli bir şekilde çizdiği yöndür.”¹¹

Bu anlamıyla vizyon, bireyin veya organizasyonun görünümünü ve tabii ki bu görünüm altında yatan temel felsefeyi ifade eder. İyi belirlenmiş bir vizyon, iki temel bileşenden oluşur: Birincisi, bireyin ve örgütün vazgeçilmez niteliklerini ortaya koyan çekirdek ideoloji; ikincisi ise, başarmayı ve yaratmayı düşündüğü arzularıdır. Olmak, başarmak ve arzulamak, değişmeyi ve ilerlemeyi gerektiren özelliklerdir ki, bunlar bireyin ve örgütün değişen yönünü ortaya koyar.¹²

Misyon olarak belirlenen değerler her hal ve şartta korunması gereken, vazgeçilmez değerlerdir. Mutlu bir gelecek tasavvuru, amaç olarak belirlenen hedeflere (misyona) ve bu hedefe nasıl ulaşılabileceğine dair donanım (vizyona) bağlıdır. Dolayısıyla misyon ve vizyonun net olarak tanımlanması ve şekillenmesi gerekir. Bir başka deyişle hedef anlaşılabilir, ölçülebilir, ulaşılabilir olarak ortaya konmalıdır.

Konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için yine Ahilik örneğini kullanacağız. “Kardeşim” anlamında olan “Ahi” kelimesini örgütün adı kabul eden bir anlayışın vizyonu, “*hep birlikte büyük hedeflere yürümek*” mantığına dayanır. Bu vizyon, örgütü ileriye yönelten yol gösterici bir ışıktır.¹³

Ahiler, misyonlarını yerine getirebilmek için önce kendilerinin mükemmel olmaları gerektiğini kabul ederler. İnanırcı olmak ve hizmet edebilmek için bu gereklidir. Ahilerin vasıfları Ahiliğin tüzüğü sayılan Fütüvvetnamelerde belirlenmiştir. Buna göre Ahi:

“Huyu güzel, namaza devamlı, infak eden, babasına ihsanda ve itaatte bulunan, komşusunu ağırlayan, eline geçeni veren, işlerini güzelleştiren, sözlerinde doğru olan, ameli salih, sır saklayan, ahde vefalı, sevgiye riayet eden, doğruluk ve şeffaflık ilkesiyle muamelede bulunan, yalanı ve riyası olmayan, helal kazanç peşinde olan, harama bakmayan, halka ihsan eden, kendisinden ayrılanları dolayan, ona vermeyene veren, zulmedenin bağışlayan, kötülük edene iyilik eden, şeriata bağlı, kardeşlerinin haklarını eda eden, komşularına karşı müsamahada bulunan, ihsanlarla keremler eyleyen (cömert), kendilerin-

¹¹ http://www.sosyalsiyaset.com/documents/sozluk_v.htm

¹² <http://www.ahilik.gen.tr/>

¹³ <http://www.ahilik.gen.tr/>

den uzak olanı soran, yakındakini dolaşan, hastayı ziyaret edip halini hatırını soruşturan kişidir.”¹⁴

Ahinin üç şeyi bağlanır, üç şeyi açılır:

- Gözü, haram olan şeylere; ağzı, günah olan sözlere; eli, zulümlere bağlanır.
- Kapısı, konuklara; kesesi, kardeşlerden ihtiyacı olanlara; sofrası, bütün açlara açılır.¹⁵

Ahilik vizyonunu oluşturan temel bileşenlerden birisi de “**tasarlanan gelecek**”tir. Tasarlanan gelecek, örgütün hedeflerini ifade eder. Bunun için örgüt her üyesine, bir meslek dalının yanı sıra, toplumsal değerlerle ilgili eğitim verilmesini amaçlamıştır. Meslek sahibi olmayan bir Ahi tasavvur edilemez. Her fert becerisine göre bir mesleğin maharet ve hünerlerini kazanır, iş sahibi olur ve sosyal hayata katkı sağlar. Mesleği olmayanın başkalarına faydası olmaz. Toplumun mutluluğu ve gücü, ancak her bireyin bir meslek sahibi olarak toplumsal hayata katkı sağlamasıyla mümkündür.

Şimdi akliselim Ahilik örneğini hukukçulara uygulamaya kalkarsa yararlı bir örnekleme yapmış olacaktır. Zira önümüzde ilkeleri belirlenmiş, yaşanmış bir misyon ve vizyon sahibi bireyler örneği ve bir meslek örgütü örneği bulunmaktadır.

Etkin Vizyon

Günümüzde yapılan bilimsel araştırmalar da benzer sonuçlara ulaşmaktadır. Aklın yolu bir olduğuna göre, sonuçlar da birbirinden uzak olmasa gerektir.

Organizasyonlarda etkin vizyon oluşturulması konusunda araştırmalar yapan Tom Peters’e göre vizyon,

“Vahşi ve fırtınalı bir denizde kullanılan bir pusula gibi olmalıdır. Eğer çevresindeki gelişmeleri dikkate alamaz ve uyum göstermezse pusula gibi değerini kaybeder.”¹⁶

Yine Tom Peters, organizasyonlarda etkin vizyon oluşturulması konusunda sekiz ilke belirlemektedir. Peters’e göre “Etkin Vizyon”:

1. İnsanların davranışlarını etkileyebilecek,
2. Açık ve başarıyı kamçılایıcı,
3. Mükemmeli arayan,
4. Katı kuralları değil, esnekliği içeren,
5. İstikrarlı ve sürekli yeniliklere açık,
6. Çalışanlara yetki devretmeyi amaçlayan,
7. Geçmiş şerefle anan, geleceğe hazırlanan,
8. Mükemmeli aramayı amaçlayan özelliklerde olmalıdır.

Organizasyonlarda vizyon oluşturmak için bir vizyon bildirisi oluşturulması gerektiğini ifade eden Murgatroyd/Morgan’a göre de dokuz ilke söz konusudur:

1. Başarı için iddialı olma.
2. Açık ve anlaşılır olma.
3. Hatırlanabilir olma.
4. Katılımcı özellik.
5. Değerlere önem verme.
6. Görsel olma.
7. Mobilize etme.
8. Rehberlik etme.
9. Tüketici(*) ihtiyaçları ile alakalı olma.¹⁷

Vizyon belirleme anlamında örnek olarak Tüketiciler Birliği Derneği Tüzüğünden bir alıntı yaparsak, Tüketiciler Birliği’nin vizyonu:

“Türkiye’nin en büyük ve etkin olan derneklelerinden biri olan örgütü, kısa vadede bu coğrafyanın en çok şubesi ve üyesi olan, daha güçlü altyapıya sahip, yoğun bilgi hizmet alanları olan ve küresel alanda çalışma gerçekleştiren uluslararası etki gücüne sahip örgütlerinden biri durumuna getirmek”

olarak belirlenmiştir.¹⁸

¹⁴ <http://www.ahilik.gen.tr/>

¹⁵ <http://www.ahilik.gen.tr/>

¹⁶ Can Aktan, <http://www.canaktan.org/yonetim/yeni-yonetim/vizyon-yonetimi.htm>

(*) Hukukçular için de, “hukuktan medet umanlar ve organizasyonlar”.

¹⁷ Can Aktan, a.g.m.

¹⁸ <http://www.tuketiciler.org>

Buraya kadar anlatılarımızın ve belki de idealize etmek olarak tanımlanabilecek öngörülerimizin, bildik tanımıyla ütopya olmadığını da ortaya koymamız gerekmektedir. Bunun için de ütopya üzerinde durmamız gerekli. Nedir ütopya ve ütopyanın hukukçular bakımından ve hukukçulara izafe edilebilecek anlamı nedir?

ÜTOPYA

Yunancada *utopia*, gerçekleşmesi mümkün olmayan ideal, ya da gerçekleştirilmesi imkânsız tasarı veya düşünce (TDK) anlamındadır. Her insanın ütopyası olduğunu varsaymamızdan hareketle biz ütopyayı gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesine endeksleyerek değil, bizzat ütopyanın varlığına ve bunun insanın yönlendirilmesindeki katkısına bakarak değerlendireceğiz.

“Neden ütopya terimini bu çalışma içinde kullanma gereğini duyduk?” sorusunun kestirme cevabı, olumlu olumsuz, hayal veya gerçek herkesin bir ütopyası ve varmaya çalıştığı önemli bir hayat gayesi (belki de garantisi) olduğu içindir. Zira terimin tarifinden ve yaşanmışlığından (en azından kendi nefsimizde) da anlaşılacağı üzere ütopya gelecek zaman için bir öngörüdür, bir umuttur. Bu bazen bir yaşanmışlığa (tarihi gerçekliğe), bazen de tamamen bir hayale/umuda (geleceğe dönüklük) dayanır.

Ütopyanın en önemli vasfı mevcut hali olumsuzlamaktır. Yani mevcut durumu olumsuzlayarak geçmişe duyulan özlem veya bir gelecek tasavvurudur. Bu açıdan bakıldığında her insanın bir ütopyası vardır. İnsan ütopyadan soyutlanamaz. Yaşayabileceğimizi var saymasak bile, gerçekleşmesini hayal ettiğimiz, arzu ettiğimiz, dolayısıyla uğrunda mücadele ettiğimiz bir dünya vardır. Biraz önce belirttiğimiz gibi izdüşümleri geçmişte veya gelecekte olan bir dünya tasavvurumuz mutlaka vardır.

İnsan düşüncesinin üretimi açısından bakıldığında da, insanların ortaya attığı her ideoloji bir gelecek tasavvuru kurar. Bu tasavvur ütopyanın niteliği itibarıyla kimine göre geçmişte yaşandığı varsayılan bir gerçekliğe, kimine göre ise bir yeryüzü cennetine, kimine

göre de gelecekte yaşanacak sınıfsız bir toplum varsayımına dayanır.

İnsanoğlunun yakın tarihte aydınlanma felsefesinden peydahladığı pozitivizmin metafizikten ve kutsaldan arındırılmış dünya cenneti ütopyası, sadece Batı'nın kendi dünyasında sınırlı fakat tehlikeli sonuçlar vermiş ve Batı geleceğinden korkmaya başlamıştır. Henüz Türkiye toplumu ve dünya Müslümanları için çok yakın bir tehlike arzetmeyen pozitivist yaklaşım, Batı için bir Nuh Tufanı mahiyetini almıştır. Şimdilerde bizim dünyamıza da dayatılan gelecek kaygısı ve tufan ister istemez insanımızda bir gelecek endişesi oluşturmaktadır. Bu gelecek endişesidir ki, zaman zaman en yakınımızdakileri bile gelecekle ilgili öngöründe bulunmaktan, bir “gelecek tasavvuru oluşturmak”tan alıkoymaktadır. Özellikle 1980 sonrası Özalizm felsefesi bunda çok etkili olmuştur. Yenilerde de “2. Menderes Dönemi vak'ası” bu endişeleri artırmaktadır.

Evet, kimilerimiz için gelecek belirsizdir, o halde bu belirsizlik içinde ucu görünmeyen bir delikten geçmenin anlamı yoktur. İşte bu önermenin temelinde bir misyonsuzluk (amaçsızlık) yatmaktadır.¹⁹

Geçmişinde tüm insanlığa ışık dağıtan Asrı Saadet uygulamaları bazılarımız için anlamını yitirmiştir. Hatta geçmişle ilgili dövmeme öyle bir hal almıştır ki, amiyane ifadesiyle eski düşünce ve eylemselliğin masaya yatırılmasında bir “barsak temizliği”nden bahsedilir olmuştur. Geçmiş tecrübelerin (tarihi gerçekliklerin) bu tarz süflü terimlerle ifade edilmeye çalışılması, bu tanımlamaları yapanların bizzat kendinden menkul kerametleriyle ortaya koydukları amellerinin aslında kronik “barsak kirliliği” olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

¹⁹ “İnsanın ruhunda cereyan eden dram “yaratıcı deha”nın, toplumsal ütopya da “sonsuz umut”un tetikleyen dinamizmidirler. Dram yaşamayan ve ütopyası olmayanlar tarihin öznesi olamazlar. Bir insanda yaratıcı zihnin uyanması için içe doğru “dram” ve dışa doğru “ütopyadan” başka üç şeyin daha olması gerekmektedir; 1) Oluş ve akış üzerinde “sessizce” ve “derinlemesine” bilgi sahibi olmak, düşünmek 2) Kendine ait bir parçanın seni sürekli izlediği hissi taşımak 3) İlhamını hayattan ve tabiattan almak.” İhsan Eliaçık, *Yeniden Doğuşun Rüyası, Dram ve Ütopya*.

Oysaki günümüzün genç ve orta kuşaklarını oluşturan insanımızın mevcut durumun günahında payı pek fazla değildir. Ancak ayıkmadığında günahının olacağı ve artacağı tartışmasızdır. O halde pozitivistler gibi geleceğimizi karanlık görüp nihilist inançlara garkolmak yerine, tecrübî birikimi önemseyerek geleceğe bakabiliriz. Geçmiş çok geride görünebilir, fakat “ölçülebilir”dir. Buna karşılık gelecek ne kadar uzaktadır ve ne kadar ölçülebilir, bu meçhuldür. Belki çok yakındır. Belki çok uzaktır, ancak yoluna basamak döşenebilir. Geçmişle geleceğin mesafelerini kıyaslamada en önemli unsur görülebilir değildir. Tarih görülebilmekte ve ölçülebilmektedir. Gelecek ise yaşanabilecektir. Belki tarih tekerür ederek yaşanabilecektir. Kaldı ki tarihi yazan da bizleriz, yaşayan da...

“... Hatırlama gelişmiş ve medeni halklarla, geri kalmış ve ilkel halkları birbirinden ayıran şeydir. Medeni halkların anıları vardır. Önemli şeyleri hatırlayan halklar, tarih dediğimiz şeye sahip olurlar.” (Bilge Kral)²⁰

Geçmişte geleceğe dair izdüşümlerimizi bulduğumuzda şayet farklılaşmış isek yapılacak iş kendimizi değiştirmek olacaktır. Bu değişimi “donanım sahibi olmak” olarak da okuyabiliriz. Geleceğin görünemezliği bizim ütopyamızın daralmasına, ortadan kalkmasına neden olmamalı, aksine ütopyamız yaşanmış bir tarihi gerçekliği işaretlemektedir. Belki de yapılacak iş gelecekle geçmiş arasındaki köprüyü kurabilmektir. Burada, bu görevde en fazla ihtiyacımız yine yukarıda kavramsal olarak irdelediğimiz misyon, vizyon, formasyon ve benzeri kavramlar olacaktır.

O halde, yani bütün bunları bildiğimiz ve gördüğümüz halde, bizi, insanlar arası ilişkileri biçimlendiren, onlara görünür ve algılanabilir bir düzen veren, bu amaca (adalete) yönlendiren normlar bütününe (hukuka) hâkim olan hukukçuları ve siyasetçileri bu işten alıkoyan faktörler nelerdir?

Herkesin bilebildiği ve tanımlayabildiği birçok faktör olabileceği gibi, bizi en çok meşgul eden ve dayatılan modernleşme olgusunun sonuçlarından yola çıkarak belirleme yapabiliriz. Bu belirleme elbette ki kişisel olarak en

fazla hesaba kattığımız ve dönemsel olarak yarın bir başka şekilde gündemimize gelebilecek olan “dönüşüm/dönüştürme projeleridir”. Ve bu projelerden en çok etkileyenin Sekülerleştirme, Protestanlaştırma ve Muhafazakârlaştırma olduğunu söyleyebiliriz.

DÖNÜŞTÜRME PROJELERİ

Sekülerleştirme-Protestanlaştırma-Muhafazakârlaştırma

Latince *seculum*, bu çağ ve şimdiki zaman anlamına gelir. Bir başka deyişle bu kavramın, zaman ve mekân çağrışımlarını birlikte veren bir anlamı vardır. “Zaman”-“dönem”, onun şimdi oluşunu, mekân ise, dünyada ve dünyevi oluşunu gösterir. Dolayısıyla *seculum* ilâhî zamana değil, dünyevî zamana uygun anlamı taşır. *Seculum*’dan türemiş olan seküler kavramı tarihte, atletizm yarışmalarının periyodik şekilde zaman zaman yapıldığını belirtmek için kullanılmıştır.²¹

Sekülerlik, Yahudi ve Hıristiyan geleneğinde, dışarıdan bir yabancı, din adamı olmayan kişi anlamına da kullanılan bir kavramdır. Ancak burada “yabancı” veya “din adamı olmayan kişi” anlamıyla değil, Aydınlanmadan sonra ortaya çıkan ve ilahi temeldeki her şeye meydan okuyup insanı merkeze alan, akli mutlaklaştıran ve aşkını reddeden modern zamanlara ait düşünceler bütünü içindeki anlamıyla ele alınacaktır.

Burada sekülerliğin “din dışı” şeklindeki anlamına da karşı çıkmaktayız. İleride de göreceğimiz gibi, sekülerlik, din dışı değil, “dine müdahale etme” anlamında kullanılacaktır. Din dünyadan ve hayattan soyutlanamaz. Buna karşın modernitenin diğer ideolojiler gibi hayatı izah sadedinde dine ait alanda da yer almak istemesi nedeniyledir ki, insan aklının ve bilimin fizik alanı fethe çıkmasıyla, hayatın tüm alanlarında dinin etkisini daralttığı, hatta dinî ilişkileri önemsizleştirerek değersizleştirdiği görülür.²² Bu haliyle seküler anlayış, dini özne olmaktan

²⁰ Aliya İzzet Begoviç, *Bosna Mucizesi*, s. 64, *Konuşmalar*, s. 88.

²¹ Ramazan Altıntaş, http://www.cumhuriyet.edu.tr/akademik/fak_ilahiyat/der61/004.htm

²² Ramazan Altıntaş, a.g.m.

çıkarmış nesneleştirmiş, dine müdahale etmiştir. Artık sekülerizm bildik anlamıyla dinin dünyaya, dünyanın dine karışmaması olgusundan çıkmış, aksine sekülerlik dine müdahale etmiştir.

- “Değişik tanımlamalarda da sosyolojik bir tanım olarak sekülerizasyon,
- dinî düşünce, muamelât ve kurumların sosyal önemini yitirdiği bir süreç (Brayn Wilson),
- dinî inançlar, ibadetler ve cemaat duygusunun toplumun ahlâki hayatından uzaklaştırılması (Viktor Lidz),
- mistisizm dâhil tüm dinî konu ve tutumlara karşı tam ilgisizleşme (Daniel L. Edwards),
- yarı paganlaşma (El Wood), kilisesizleşme (Peter L. Berger)”

gibi çeşitli yönlerden tanımlanmıştır.”²³

Tüm bu tespitlerden çıkabilecek sonuç; sekülerizmin akli dini bağlardan arındırarak bir vicdan meselesi haline getirmesi olmuştur. Aynı şekilde Hıristiyanlığın/Kilisenin Tanrı'nın iktidarını kurmak istemesine karşı çıkan Protestan söylem zamanla İslâm âlemine de sirayet etmiş ve Tanrı'nın iktidarını istemeyenler, bilerek veya bilmeyerek İslâm düşünce ve yönetiminde olmazsa olmaz unsurlar olan eşitlik, adalet ve benzeri ilkeleri yok sayma eğilimine girmişler ve kendi iktidatlarını kurmaya çalışmışlardır. Bu tıpkı, Hıristiyanlığın/Kilisenin dayattığı Tanrı iktidarı gibi, Tanrı adına din adamlarının iktidarının benzerinden başka bir şey değildi. İslâm esasen böylesi bir iktidar anlayışını dayatmıyordu.

Ancak yine de tarihi süreç içinde dinî sekülerleşme İslâm dünyasına bulaşmıştır. Bu karışıklığın temelinde geçmişin pragmatik ilişkilere dayanan ve karşılıklı tavizlerle ayakta duran cemaat-devlet ilişkisi yattığı ifade edilebilir. Burada, bu ilişkinin yerini “düşünsel olarak içselleştirilen bir devletçilik, milliyetçilik ve tam bağımsızlık”²⁴ söylemine bırakması sorgulanmalıdır. Bu sorgulama, “devletle iyi geçinen ve tehdit oluşturmayan bir yapılan-

manın giderek kendisini tamamen devletin yönlendirmesine bırakan ve devletin bekasını dini amaçların önüne koyan teslimiyetçi bir formatı”²⁵ engellemelidir.

Aynı şekilde iktisadi yönden de bir sekülerleşme süreci yaşanmaktadır. Dünyevileşmek, iktisadî hayatta dinî metin ve otoritelerin referans kaynağı olmaktan çıkması ve bütün dikkatin “insanın bu dünyadaki faydasına” yöneltilmesi, maddî verimliliğin (üretkenliğin) “*her şeyin ölçüsü*” olarak kabul edilmesi şeklinde tezâhür etmektedir.²⁶

“Müslüman tecrübede” rızık, bereket ve “*er-Rezzâk*” arasında çok yakın bir ilişki ağı mevcuttur. “Er-Rezzak”, rızık veren anlamında Allah'ın isimlerindedir. Kapitalistleşme süreci yaşamamış toplumumuzda ekonomik faaliyet “rızık” kavramıyla bütünleşmiş, israf kavramı da gereksiz tüketim anlamına kullanılmıştır.

Kapitalist Batı'da ise “risk” kavramı egemendir.²⁷ Modernitenin sekülerleştirici etkisiyle Müslüman bilinçte “rızık ve israf” gibi kavramların anlamlarında bir buharlaşma süreci yaşanıyor. Buna “*dilin sekülerleşmesi*”, “kavramları kelimenin asıl yüklediği anlamlardan soyutlamak” diyebiliriz.²⁸

Tüm bu tespitleri toplu bir bakışla ifade edersek, sekülerleşmeyi, dini tamamen reddetmek veya dışlamak olarak değil, fakat dini kamusal alandan dışlamak, din duygularının zayıflatılarak sadece vicdanlara hapse-

²⁵ Yalçın Akdoğan, a.g.m.

²⁶ Ramazan Altıntaş, a.g.m.

²⁷ Batıdaki “risk” kavramı “rızık” kavramından mülhemdir. 17. yüzyılın başında Amsterdam'da Müslüman düşünürlere ait el yazması kitaplarda keşfedilen “rızık” kavramının İslâm anlayışındaki, “Allah'ın insanlara ihsanı, fakat insanların da bu ihsanı elde etmek için çaba harcamaları ve sonuçta elde edilen nimet” şeklindeki anlamının içi boşaltılıp Protestanlığın kaderci anlayışıyla doldurulmuştur. Şöyle ki, “elde edilmesi sadece bazı “seçilmiş” insanlara mahsus ekonomik değer, dolayısıyla seçilmişler dışındakilerin elde edememesi ihtimali çok kuvvetli değer” anlamına gelmek üzere ‘risk’ olarak değiştirilmiş ve insanlığın geleceğine ilişkin tamamen karamsar bir anlama büründürülmüştür. (Yusuf Kaplan'ın 23 Şubat 2004'de Hukukçular Derneği'nde verdiği “Medya ve Şiddet” konulu Seminerinden notlar.)

²⁸ Ramazan Altıntaş, a.g.m.

²³ Ramazan Altıntaş, a.g.m. (Mustafa Özel'in *İktisat Risaleleri*'nden)

²⁴ Yalçın Akdoğan, *Din-Devlet İlişkisi ve Cemaatlerin Yapısal Dönüşümü*.

dilmesi olarak görmek mümkündür. Bir başka deyişle, —araştırmacı Ramazan Altıntaş'ın ifadesiyle—, dinin yani Tevhidin parçalandığı, cennetin yeryüzünde arandığı bir süreçten bahsediyoruz demektir.²⁹ Hal böyle olunca, seküler insan dini olanı dünyevileştirerek artık daha çok çalışmak, cenneti bu dünyada an be an yaşamak, inanç ilkeleri ne olursa olsun her nimetten yararlanmak, bunun için de, bu nimetleri kendisine sağlayacak işini/mesleğini en iyi şekilde yapmak zorundadır. Hatta bu işi/dünyevi işleri/mesleği Allah'ın rızasını kazanmak için bir araç olarak kabul etmek durumundadır.

Burada sanılmasın ki meslek gerçekten de sadece rızık elde etmek için icra edilmektedir. Rızık yanında daha önemli bir düşünce/eylem olgusu burada devreye girmektedir. Parçalanmış bir din anlayışında insan zihni toplumsal yapıyı da parçalamakta, özellikle de kendisine diğer insanlardan farklı misyonlar belirlemektedir. Seküler insanın misyonu, Protestanlığın tarih içinde geçirdiği süreci aynen geçirmektedir. Şöyle ki: Protestanlık ile sekülerleşme arasında çok yakın bir ilişki ağı mevcuttur. Protestanlık ibadete ilişkin aygıtları olabildiğince asgari düzeye çekerek, adeta ibadeti, meslek ahlâkı ile dondurmuştur.³⁰

Gerçekten de Weber'in deyimiyle, Protestanlığın varolduğu unsurlardan biri meslek kavramıdır. Protestanlığın meslek kavramına atfettiği anlam içinde dinsel bir tasarım mevcuttur. Weber, *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* adlı eserinde Protestan anlayışta Tanrı'nın sevdiği bir kul olmak için şunlara dikkat etmek gerektiğini vurgular:

- En büyük günah veya insan onuruna yakışmayan en büyük davranış, insanın vaktini boşa harcamasıdır; İnsan aylak aylak dolaşmamalı, durmadan çalışmalı ve üretmelidir.
- İnsan ürettiklerini har vurup harman savurmamalı, basit ve sade bir yaşam geçirmeli, böylece tüketimden arta kalanı tasarruf etmelidir.
- Tasarruflar yatırıma dönüştürülmelidir.

Weber'in bu ifadelerinden kapitalizmin müteşebbis tanımı ortaya çıkmaktadır.³¹

Protestanlık, geleneksel asketizmi [dine adanmışlığı] dışladıktan sonra meslek sahibi olmak istemeyen işsizlere, meslek sahibi olup da tembellik edenlere, mesleklerinde başarısız olmuşlara ve hatta fakirlere karşı da düşmanca bir tavır sergilemiştir. Zira Protestan inancında kadercilik vardır. Protestanlıkta takdir-i ilâhi tam bir kadercilik anlamındadır. Bunun içindir ki Protestan inanışta insanların mesleklerinde başarılı olup olmadıklarına göre Tanrı katında yerlerinin belirlenmesi anlayışı hâkimdir. Başarılı ve zengin olanlar Tanrı katında makbuldür ve Tanrı tarafından seçilmiştir. Mesleğinin gereklerini yerine getirmiş olanlar kovulmuştur. Dolayısıyla zengin olan insan cennete gidecek, fakir olan ise gidemeyecektir. O halde ona acımak, merhamet etmek yersizdir. Bu bir kaddedir ve değiştirilemez.

Bu düşünce aynı zamanda Tanrı'ya ulaşmanın yolunu göstermektedir. Elbette ki bu düşünce içinde Kilise görevlilerinin Tanrı'ya ulaşmada veya ulaştırmada bir rolleri olmaz. Bu şekilde toplumun Kiliseden uzaklaşması, geleneksel asketizmin [dine adanmışlığın] yerine, “meslek”ini icra eden bireyselliği ortaya çıkaracak, bir başka deyişle dünyevi asketizmi [dünyaya adanmışlığı]³² doğuracaktır.

Artık dünyada cehennemi, ahirette cenneti yaşamak gibi dinsel bir inancın yerini her iki dünyada da cenneti yaşamak gibi “kapitalist” bir inanç almıştır:

“Kazanmak, her zaman kazanmak. Ne kadar kâr edersen her iki dünyayı da o kadar kazanırsın anlayışı.”³³

Tüm bu anlatılar, İslâm dünyasında Protestan bir anlayış gerçekleşebilir mi sorusuna cevap olsun diye değil, aksine, tarihin, inancımızın ve insanımızın bize yüklediği misyona, bir başka ifadeyle İslâmi yenilenme sorumlu-

²⁹ Ramazan Altıntaş, a.g.m.

³⁰ Ramazan Altıntaş, a.g.m.

³¹ Sertaç Kaptan, <http://www.lisefelsefe.com/odevler/weber.htm>

³² Cihan Özpınar, “Manevi Asketizm'den Dünyevi Asketizme”, yayınlanmamış makale.

³³ Cihan Özpınar, a.g.m.

luğumuza hangi vizyonla karşılık verebileceğimizi sorusuna cevap olması için bir giriş mahiyetinde düşünülmüştür.

Burada bizi bekleyen ve hep müşahede ettiğimiz tehlikeye daha dikkat çekebiliriz:

Bir oryantalist iddia şudur:

“Müslüman toplumların yapısı ile Batılı Hıristiyan kültürün dinamik evrimsel özelliği arasında zıtlık vardır. İslâm toplumları fetihçidir, Batı Hıristiyan toplumları ise üreticidir. İslâm toplumlarında müteşebbisler için özgürlük yolları kapalıdır. İtaat etme tutumunu beslediği için kadercilik toplumun genlerine işlemiştir. Böyle bir tutumda üretim gelişmez. Hıristiyanlıkta ise, demokratik bir sanayileşme yolunda gelişen ve olgunlaşan akılcı, ilerlemeci bir toplumun tohumları barınmaktadır.”³⁴

Oryantalistlerin İslâm’la ilgili iddiasındaki olumsuzluklar Hıristiyanlığın kendine özgü tarihi süreci içinde geçerliliği olan bir zemine oturabilir. Ancak İslâm’ın özünde böyle bir anlayış yoktur. Böylesi bir durağanlık esasen Kilise doğmaları içinde ve vaftiz-afroz kurumlarıyla birlikte vardır ve bundan da Protestanlık sayesinde kısmen kurtulabilmiştir. Kısmen diyoruz zira Protestanlık da yukarıda belirttiğimiz gibi kadercidir. Dolayısıyla insanımızın bu sarmaldan kurtulması için Protestan anlayışına sarılması değil, aksine vahyi ilkeleri yeniden gözden geçirmesi, vahyden arındırılmış/sekülerleştirilmiş din anlayışının etkisinden çıkarak mistikleşmeden, aynı zamanda da dünyevileşmeden gerçekçi bir misyon üretmesi gerekmektedir. Bu üretim, hayatı dogmalarla yöneten Hıristiyan inancına karşı yönelmiş bir protesto [Protestanlık] tarzında değil, tamamen kuşatıcı, onarıcı, ilkesel bir biçimlenme [formasyon] ile olacaktır.

İşte konunun tam burasında, protest yaklaşımıyla teslimiyetçi yaklaşımın aynı yelpazenin birer ucu gibi görüldüğü ama çoğu zaman da iç içe geçtiği bir durumla, günümüzün en çok tartışılan kavram ve olgusuyla karşı karşıya kaldığımızı görüyoruz. Muhafazakârlık...

Muhafazakârlık ve Hukukçuluk

Muhafazakârlık modernliğe karşı ilk tepki olarak alındığında; “sekülerleşmeye, hızlı devrimci değişime, hukuk alanında da resepsiyona, geleneğin ve tarihin dışlanmasına karşı çıkış” olarak okunabilir. Bu tarz muhafazakârlık felsefi temelleri olan bir muhafazakârlık türüdür. Batıdaki örnekleriyle bazı muhafazakâr düşünürler, siyasi, kültürel, ekonomik ve askeri emperyalizme karşı çıkma, dini ve kültürel çoğulculuğu savunma, Amerikan liberal evrenselciliğini eleştirme, Tanrı’ya, tarihe ve geleceğe karşı saldırılara göğüs germe noktasında ortak bir perspektife sahip olma iddiasındadırlar. Önemli örneği de Anthony Sullivan’dır.³⁵

İkinci ve reddettiğimiz muhafazakârlık tarzı ise, Amerikan tarzı siyaset anlayışının ve toplum kurgusunun, geç dönem kapitalizmin ve küreselleşmeci ekonominin değer sistemi olarak gündeme getirildiği neomuhafazakârlıktır.³⁶

Muhafazakârlık³⁷ kapitalizmin teknolojik yönüyle uyuşurken, modernizme karşı eleştirisi sadece kültürel yönde odaklanmıştı. Bu yönde eleştiri de yine kapitalizmin kendi içinden gelmiş ve kapitalizmin, “ekonomik yenden üretimi uğruna kendi kültürel değerlerini, toplumsal disiplinini, yaratıcılığını tehlikeye sokan tüketim kültürüne paçayı kaptırdığını” ileri süren (Helmut Dubiel) bu eleştiri Reagan Dönemiyle kendini gösteren “Yeni Muhafazakârlığın” habercisi sayılmıştır.³⁸

“Yeni muhafazakârlığın mümeyyiz vasfının, liberalizmle muhafazakârlığı çok sıkı bir şekilde lehimlemesi olduğunu düşünüyoruz.³⁹ Bu yeni liberal muhafazakârlığın merkezi savı, modern liberal toplumların, değerlerden arınmış, kültürel kimlikten yoksun toplumlar olamayacakları, olursa yozlaşacakları ve çö-

³⁴ Ramazan Altıntaş, A.g.m. .

³⁵ Bkz.: Anthony Sullivan, *Muhafazakârlık, Çoğulculuk ve İslâm*.

³⁶ Fahrettin Altun, “AKP ve Muhafazakâr Demokrasi”.

³⁷ Buradan itibaren “muhafazakârlık” dediğimizde “yeni muhafazakârlığı” kastetmiş olacağız.

³⁸ Tanıl Bora, *Muhafazakârlığın Değişimi ve Türk Muhafazakârlığında Bazı Yol İzleri*.

³⁹ Yeni Muhafazakârlığın Liberalizmle örtüşen yönleri için Bkz.: Yalçın Akdoğan, “Elhamdülillah Muhafazakârlık”.

kecekleridir; liberalizmin temin ettiği özgürlük, ilerleme ve yaratıcılık, ancak toplumun birtakım temel değerleri muhafaza edilirse varlığını sürdürebilecektir. İtiraz, kozmopolitizme yönelik eski muhafazakâr itirazdır, savunulan, Gelenek-Din-Millet-Devlet-Otorite vb. eski muhafazakâr değerlerdir, görünürde. Yeni Muhafazakârlığı yeni kılan, öncelikle, bu 'eski' değerlerin büyük ölçüde liberal toplumu güvencelemek üzere savunulmasıdır. Liberal değerler yeni muhafazakârlığın çerperinde gelişen yeni ırkçılığın, neofaşizmin de katkısıyla, evrensel olmayıp Batılı ulusal geleneklere özgü tarihsel miraslar biçiminde kodlanırlar. (Yeni muhafazakârlık, bu veçhesiyle, liberal siyasal geleneğin öncü savlarla bezeli gizli yüzünün görünür hale gelmesidir aslında). Ayrıca, söz konusu değerler, eski Muhafazakârlığın onlarla sahip olduğu maddi toplumsal bağla kıyas edilemeyecek kadar yüksek derecede atomize yapılarla örülü inorganik bir çerçevede savunulur. Bununla ilişkili olarak, 'en' modern, teknik ve sentetik biçimlerde savunulur; ve Yeni Muhafazakârlık gerçi bazen Muhafazakâr Devrimciliği andıran 'radikal' ve 'yenilikçi' bir söylem kullansa bile, onunla kıyas edilemeyecek kadar açık bir konformizm ve statükoculuk içerir. Muhafazakârlıkla liberalizmin Yeni Muhafazakâr bireşiminin hassas bir noktası devlet meselesidir: Yeni Muhafazakârlık, yeni-liberal deregüleyiş politikaları doğrultusunda sosyal işlevlerinden arındırılmasına destek verdiği Devletin, 'çıplak otorite' olarak kendinden menkul meşruiyetini tahkim etmeye çaba sarfeder: Bu tahkimat, Devletin, sistemdeki büyüyen meşruiyet açığına (hem hakla ilişkiler politikası hem baskı aygıtıyla) kapatmasına yarayacaktır."⁴⁰

Türkiye'de son dönemlerde muhafazakâr demokrasi anlayışı yoğun bir şekilde bir kimlik siyaseti karşıtlığı olarak gündeme getirilmektedir. Kimlikli siyaset karşıtı olarak kimlik siyasetini bir nevi 'barsak temizliği' yakıştırmaları ile dışlamaya çalışan bu düşünce, geçmişteki gerilimli siyaset anlayışının karşısına bulanık bir şekilde çıkmaktadır.⁴¹ Bu haliyle kendisi

olarak kalabilmenin imkânlarını yitirmiş vaziyette bir üst kimlik olarak "muhafazakâr demokrasi" anlayışının mutlaklaştırılarak dayatılması başta biz hukukçuları ilgilendirmektedir.

Bilindiği gibi hukukçular, hukuk kurallarının hızlı değişiminden, ani manevralardan, farklı kültürlerin hukuk metinlerinin tercümelerinden ve modernitenin öngördüğü hayat tarzının hukuk kuralları ile dayatılmasından yana değildirler. Bu yönleriyle hukukçular muhafazakâr olarak nitelendirilirler. Bu yüzdendir ki ülkelerde hukuk metinleri alelacele değiştirilmez. Hatta bir geçiş dönemi uygulamaları gözlemlenir ve "test edilmiş yaşam biçimleri"ne uygun hukuk metinleri yapılır. Hele de resepsiyon tarzı aktarmalar hukukçular tarafından hiç hoş karşılanmaz.

Ancak günümüzde —hukuk üretme bakımından— insanımıza dayatılmaya çalışılan yeni muhafazakârlık türü, her gün bir yeni kanun çıkarma ve bir sonraki gün bu kanuna yama yapma şeklinde tezahür etmektedir. Bunun başlıca nedenlerinden biri hukuk formasyonu anlamında donanımsızlık olduğu kadar, arzulanan, gıpta edilen yaşam tarzına uyum sağlama kolaylığıdır. "Değişime yönelik bir ihtiyatlılık sahibi, devrimci ve köktenci değişimlere kapalı" olan muhafazakârlığın evrimci ve tedrici bir değişimi savunurken⁴² AB uyum yasalarının çıkarılmasında yangından mal kaçırırçasına acele etmesini, aynı kolaylığa bağlamamız yadırganmamalıdır. Siyasette ve kültürde kimliksiz ve uzlaşmacı tavrın sahiplerinin, hukukta farklı bir yöntem uygulamalarını beklemek de imkânsızdır.

Din ve devlet işleri ayrımında Ali Fuat Başgil'den mülhem "*dinin devlete karşı nisbî de olsa bir muhtariyet içinde ahlaki ve manevî hayatın nizamı olarak hüküm sürmesine izin verilmesi*" şeklinde tezahür eden muhafazakâr demokrasi anlayışı,⁴³ onun modernizmden ve sekülerleşmeden ne denli etkilendiğinin kanıtı

⁴⁰ Tanıl Bora, a.g.m. Ayrıca bkz.: *Türk Sağının Üç Halli: Milliyetçilik-Muhafazakârlık-İslâmcılık*.

⁴¹ İktidar İdeologu Yalçın Akdoğan bu konudaki mazereti *Bilim ve Düşünce* dergisinin 1. sayısında (Ekim 2002) "*Din-Devlet İlişkisi ve Cemaatlerin Yapısal Dönüşümü*" başlıklı makalesinde şöyle açıklamaktadır: "*Milletin değerlerini kabul ile devletin hassasiyetlerini anlama arasına sıkışan gerilim ortamı rasyonel ve gerçekçi bir*

anlayış ortaya konulmasını da mümkün kılmamaktadır."

⁴² Yalçın Akdoğan, "Elhamdülillah Muhafazakarız".

⁴³ Yalçın Akdoğan, "Muhafazakâr Demokrasi", (Berat Özipek'ten intihalen), s. 41.

sayılabilir. Aynı şekilde, “paranın dini olmaz” özdeyişi (!) ve yine “dine dayalı siyaset yapılmaması” anlayışı bir bakıma dini tarif eden ve alanını sınırlayan seküler bir yaklaşımdır, hatta seküler anlayışla bir nevi ‘toplum mühendisliği’dir.⁴⁴

Ayrıca siyasetin bir “uzlaşma” olduğu görüşü muhafazakâr demokrasinin önemli bir vurgusudur.⁴⁵ Bu görüş, tavizler vererek elini zayıflatmayı ve sonunda bir teslimiyeti mi getirecek, yoksa iktidar gücüyle hizaya sokmayı mı getirecektir?⁴⁶ Bu çerçevede, “milli muhafazakârlık çizgisini asalak seçkinlerin ayrıcalıklarının değil, millet varlığının muhafazası; evrensel muhafazakârlık çizgisini de evrensel hâkim olan ABD odaklı bir sermaye oligarşisinin stratejisi” olarak okuyan Özel’e katılmamak mümkün değil.⁴⁷ Muhafazakâr Demokrasinin teorisyenlerinin entelektüel platformunda irtifasız ve intihalli [aşırı] durumda olmalarına bakarak bir ironi bile yapmak mümkün görünür.⁴⁸

⁴⁴ Akif Emre. “Toplum Mühendisliği Projesi Olarak Muhafazakârlık”.

⁴⁵ Yeni Muhafazakârlığın izahta en çok güçlük çektiği nokta da tam burasıdır: “**Siyasal otoritenin hangi meşruluk temeline oturtulacağı sorunu.**” “*Muhafazakârlık siyasal otoriteyi, hukuki ve siyasi meşruluğun ötesinde bir meşruluk temeline oturtmakta ve siyasal iktidarın varolan toplumu tanıyarak, işlevlerini onun kabulüne uygun olarak yürütmesi gerektiğini belirtmektedir. Siyasal iktidarın en temel dayanağı milli iradenin kabulüne mazhar olarak meşruluğunu milletin genel kabulünden almaktadır. Siyasal otoritenin meşruiyetini sağlayan unsurlardan birincisi dayandığı irade, ikincisi ise kendisini ifade ettiği kurumsal kimliğin ortaya koyduğu içeriğin yani kanun, kural ve değerlerin genel kabul görmesi, çağın gereklerine uygun olmasıdır. Buradaki toplumsal dayanağın vurgusu, kolektif unsurlara dayanmayı değil, sosyal desteği ifade etmektedir.*” Yalçın Akdoğan, “Elhamdülillah Muhafazakârız”.

⁴⁶ Muhafazakârlık sopsasının her iki ucu da pis görünüyor.

⁴⁷ Mustafa Özel, “Hem Millî Hem Evrensel Muhafazakâr Olunabilir mi?”

⁴⁸ “*Muhafazakâr Demokrasi yaklaşımları, ahlaklıktan yoksun olan genel siyaset anlayışımıza yeni yorumlar katmıştır. Düşünce muhtekiri (karaborsacısı-vurguncusu) ağabeylerimizin liberal ayyaşlardan aşarak tömbeki dumanları altında şekillendirdiği bu nidüğü belirsiz tamlamanın, siyaset gündemine sokulması bana kalırsa, kıcı kırık beynamaz radikalizmin soft yansımalarından başka bir şey değildir.*” Necip Süleyman Doğulu, “Enstrümental Demokrasi”.

Dikkat edildiğinde görülecektir ki muhafazakârlık ve muhafazakârlar, tarihsel olarak da, felsefi olarak da her zaman pragmatist olmuşlar, “değişim” adına çıkarları önceleyen bir siyasi tutumu benimsemişlerdir. Türk tipi muhafazakârlık felsefi bir çabanın sonucu bile değildir. Bu yüzden ki Tek Parti döneminin gerçekleştirmekte zorlandığı çağdaşlaşma uygulamalarının çok partili hayatta muhafazakâr partiler eliyle gerçekleştirilen “toplumsal değerlerle barışık Batılılaşma projesi”, aksini söyleseler de muhafazakârların eliyle dayatılan rafine bir toplum mühendisliği örneğidir.⁴⁹ Amiyane tabirle “daha önce de gördüğümüz oyun”un yine “demos”a dâhil olmak isteyenler eliyle yapılıyor olması ilginçtir. Atina’da Demos dışından birinin Demosa dâhil olmak istemesi ve olması onun özgürlüğe kavuşması anlamına geliyordu. Ancak Türkiye’de özgürlüğünü kaybetmek anlamına geliyor.⁵⁰ Aslında demosa dahil olmak isteyenlerin de bir özgürlük mücadelesi içinde olduklarını varsaymaktayız. Fakat özgürlüğün, özgürlükten vazgeçmeyle kazanılamayacağı, aksine mücadele gerektiği izahtan varestedir.⁵¹

Örnekleme muhafazakârlık anlatımlarımızdan çıkarılabilecek önemli sonuç; bildik toplum mühendisliği işlevinin tam bir pragmatist yöntemle ve üstelik hukuk ve hukukçuların alet edilerek yapılıyor olmasıdır. Bu bağlamda çok önemli bir söylem ve bu söylemle birlikte yapılacak iş bizleri bekliyor demektir. Bu işin adı, “iman-amel ilişkisi kapsamında bir alt yapı oluşturulması söylemi ve işlevi”dir. Yeterli imanî, amelî, ahlakî ve hukuki donanımdan ve hukuk bakış açısından yoksun (hukukçu olsun olmasın) siyasetçiler eliyle ve hukuku kullanarak yapılan yasalar ve uygulamalarla toplumsal dönüşüm projelerine destek kıtaları oluşturmanın önüne geçmek gerekmektedir. Kaldı ki, muhafazakârlığın bir gelecek tasavvuru için cazip ve heyecan verici olmadığı kendi teorisyenlerince ifade edilmektedir.⁵² Bir başka ifadeyle, kendi içinde de

⁴⁹ Akif Emre, a.g.m.

⁵⁰ Burada, sınıf atlama çabasıyla magazin gazetelerine malzeme olan bazı siyasiler ve sanatçılarla ilgili olarak, “*Aramıza hoş geldin (...)*” manşetleri hatırlanmalıdır.

⁵¹ Mustafa Şen, “Yeni Cemaat”.

⁵² “*Türkiye’de muhafazakârlığın taşıdığı anlamlar ve edindiği tarihi kimlik siyasete yönelik bir gelecek ta-*

bir moral tutarlılık arzetmeyen düşünce yapısı, bizim üzerinde bir nakış gibi duracağımız genç kuşaklarımızı hiç heyecanlandıramayacaktır.

İşte burada bir “alt yapı sorunu” ile karşı karşıyayız ve bugünden yarına bu sorunu “mutfağa” alınması gereken bir konu olarak görmeliyiz. Bu konunun süjesi öncelikle hukuk ve hukukçulardır. Yapılacak iş bugünden yarına topyekûn bir çalışmayı gerektirdiğinden konuyu da yine topyekûn mücadele mantığı ile değerlendirip, muhatabı da henüz “mesleği” “müteşebbisliğe” “terfi ettirmeyen” genç hukukçulardan seçmenin gerekliliğine işaret edeceğiz.

İMAN-AMEL İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA SORUMLULUK KAVRAMLARI

Bireysellik-Toplumsallık-Asketizm-Pazifizm-Aktivizm

Bireysellik ve toplumsallıktan söz edeceğimize göre konumuzun temeli insan olmaktadır. İnsana ilişkin izahların, yüklenilecek sorumlulukların belirlenmesinin temelinde de insan fitratı yer almaktadır. İnsan fitratını izah ederken, insanın yaratıcısı Allah'ın Kitabı Kur'an-ı Kerim başvuru kaynağımız olacaktır. Allah (c) kitabında, insan fitratını ve insanın üstünlüğünü ve sorumluluğunun decesini şu ayetlerle açıklıyor:

“Andolsun biz Ademoğlunu yücelttik; onları karada ve denizde (çeşitli araçlarla) taşıdık, temiz güzel şeylerden rızıklandırdık ve yarattıklarımızdan hepsinden üstün kıldık.” (İsra,17/70)

“Şayet biz bu Kur'an'ı bir dağın üstüne indirmiş olsaydık, andolsun onu Allah korkusundan saygı ile baş eğmiş, parça parça olmuş görürdün, İşte biz, belki düşünürler diye, insanlara böyle örnekler veririz.” (Haşr, 59/21)

savvuru için cazip ve heyecan verici bir mahiyet taşımaktadır, hatta İslâmcılığın muhafazakârlığı aşarak mevcudiyetini ortaya koyduğu düşünülürse, bir geridim olarak da düşünülebilir.” Yalçın Akdoğan, “El-hamdülillah Muhafazakârız”.

İnsan fitratı, insanın diğer yaratıklara karşı üstünlüğü ve insana verilen nimetler karşısındaki sorumluluklarının izahı bu çalışmanın sınırlarını aşar. Her Müslüman'ın bu konuda bilgisi vardır. Ancak biz yine de biraz gerilere giderek hukukçular yönünden bazı tahlillerde bulunabiliriz.

1960'lı ve 70'li yıllarda hukukçularımızın, hukuku gerek teorik gerekse pratik yönden geliştirme ve tabii ki “kendi hukukuna malik olma” anlamında hak arama mücadelesinde çok az bilgi ve deneyimleri vardı. 40-50 yıllık baskı ve sindirme uygulamalarından bunalmış insanlar, bu arada kendi öz kaynaklarından ve inançlarının hayat haline gelmesi için gerekli donanımlardan mahrum bırakılmışlardı. Ulus devlet anlayışının her türlü hukuki ve siyasi düşünce ve gelişimin bizatihi banisi olma tavrı, dönemin hukukçularına öz kaynaklarından bir hukuk üretme imkânı vermemişti. Bireysel çabalarla akademik kariyer yapan birkaç hukukçunun dışında resepsiyon usulü tercümelerin dışına taşabilecek hukukçu yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte iletişim imkânlarının sınırlılığı, uzun baskı yıllarının sonucu oluşan çekingenlik; hukukçularımızın çok önemli açılımları gerçekleştirilmesine, hukuk alanında tespite değer önemli gelişmeler yaşanmasına, bireysel bazı savunma örneklerinin dışında teorik açılımlar veya pratik edilmiş toplu çalışma veya savunma örneklerinin çıkmasına engel olmuştur. Ayrıca Türkiye'nin bu dönemde üç ihtilal, hatta sürekli darbe psikoza yaşaması da önemli bir faktördür.

1980'li ve sonrası yıllarda ise, her türlü olumlu düşünce ve üretimin düşmanı olan konformizm hastalığına bulaştırıldık:

“Özellikle 1980 ihtilali ile birlikte kurulan la'yüs'el saltanat, 'halkın iyiliği' için silahları topladı, elleri kırdı ve kanı durdurdu. Kendi himmete muhtaç ilkelere kanunlar yaptı. Tonton bir adam, hepimize 'orta direk' olduğumuzu öğretti. Artık yabancı sigaraları ve paraları rahatça edinebilme özgürlüğüne kavuşmuştuk. Dış borç ve kredi itibarımız yükseldiği günlerde piyasalarda yaşanan genel canlanma sebebiyle, hakkı tanımlayan ve kapsamını genişleten birçok kavramı gündemimizden temizledik. Yerine, dış pazarlardan diksiyonu güzel —ama na'mahrem eli değmiş— nice kavram ithal ettik. Kiminin içini temizledik, doldurduk; kimini karıştırdık, bu-

laştırdık; kimini de uzlaştırdık barıştırdık. Liberal olduk, demokrat^(*) olduk, gelenekçi, modernist postmodernist olduk. Artık nihayet, ilim için ilim; para için para, sanat için sanat yapmanın yüksek kültürüne erişmiş bulunuyoruz.”⁵³

Şimdi ise, tüm bu tecrübi birikime sahip günümüz kuşağının, her fırsatta aktarmaya çalıştığımız ve özellikle hukuk adına 1980 sonrası yaşanan olumsuzluklardan ders alarak “hukuk mantığını” olgunlaştırması ve berraklaştırması gerekmektedir.⁵⁴ Aynı şekilde, bu olumsuzluklara rağmen yoluna devam etmiş bir avuç insanın 1990’lardan sonra oluşturmaya çalıştığı sivil önceliklerin, sayısal ve keyfiyet itibarıyla artırılması, içinde bulunan yapıların aşılıp, geniş çevreleri kuşatacak fikri ve pratik sonuçlara ulaşılması gerekmektedir.

Bu iş bu toplumda ve bu toplum için yapılacaktır. Bir başka deyişle üretimimizin test kaynağının toplum olmasına göre iki işlev önümüze gelmektedir. İletişim ve hukuk. Buradan da bilgi toplumu ve hukuk toplumu kavramlarına geçebileceğiz.

İletişim/Bilgi Toplumu

1980’lerde ortaya atılan “iletişim toplumu” ve “bilgi toplumu” kavramları her ne kadar siyasiler tarafından toplumu motive etmek için sıkça kullanılır olsa da, teknolojinin ve buna bağlı olarak iletişimin gelişmesi, bu iki kavramın önemini arttırmaktadır.

Bazı kavramların önemi, kavramların çağrıştırdıklarıyla birlikte bu kavramlar ışığında ilgililerinin sorumluluklarında yatmaktadır. Bilgi toplumu kavramı konu edinildiğinde de, iki tür ilgiliden bahsetmek mümkündür. Birincisi, bilgi toplumu imkânlarını (teknolojik her türlü aracı) insanlarını fişlemek ve teknolojiyi hürriyetlerin kısıtlanmasında araç olarak kullanmak isteyen devlet aygıtı ve bu aygıttan haksız bir şekilde beslenenler; ikincisi, bilgi toplumunun imkânları olan teknolojiyi, huku-

kun kitlelere tanıtılması ve benimsetilmesi (hukukun yaygınlaştırılması) faaliyetinde kullananlar veya kullanması gerekenler.

Devlet ve devletten en üst düzeyde nem’alananlar, bilgi toplumunun imkânlarını, gerektiğinde maniple ederek, kışkırtarak; temel hak ve özgürlükleri, yoğun propaganda bombardımanı altında oluşturulan birtakım yapay gerekçelerle engelleyebilmektedirler. Bunun karşısında, toplumun temel hak ve özgürlüklerini, kendi hak ve özgürlükleri ile özdeşleştirenler, devlet veya devletten beslenenler kadar, teknolojiyi ve sair maddi imkânları yeterli bir şekilde kullanamadıklarından görevlerini yapamamanın ezikliği içinde kıvrınmaktadırlar.

Başka bir deyişle, “iletişim toplumu”na ve “bilgi toplumu”na ulaşabilmek; bilgiyi ve teknolojiyi, bireyin ve toplumun özgürlüklerini geliştirmede, mutlu ve yaradılış esprisine uygun bir yaşam tarzı elde edilmesinde araç kılabilmeyle mümkün olacaktır. Aksi halde, bilgi ve teknoloji ve bunların bileşiminden oluşturulan kavramlar, kendi ellerimizle imal ettiğimiz zincirli ve tutsak bir yaşam için birer araç olacaktır. Bugün yaşanan kısıtlı hukuk mantığımızda ve bu mantığın oluşturduğu/razı olduğu hukuk düzeninde bu araçların gereği gibi kullanılmamasının önemli rolü vardır.

Özellikle bilgisayar destekli hukuk programları ve internet kullanımı gibi, hukuk metinlerini ve hukukla ilgili gelişmelerin ve tartışmaların zeminlerini kullanabilen bir kuşak gelmektedir. Bu kuşak “bilen” kuşaktır. Yapılacak iş, bu yeni “bilen kuşağa” —teknolojinin imkanlarını en üst düzeyde kullanabilecek genç insanlara— uygun heyecan ve bilgi birikimi ve tarihi gerçekliğin ışığında bir gelecek tasavvuru sunabilmektir.^(*)

Gelen hukukçu kuşağa, pozitif hukuk kurallarının yanı sıra, modern felsefenin sunamayacağı tabii hukuk kuramlarını ve bu kuramlar kapsamındaki bilgi birikimini sunmak da gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, kanuni mevzuatın arasında teknik anlamda sıkışıp kalmış hukukun gönüllere, vicdanlara hitap

(*) Şimdi ise “Muhafazakâr Demokrat”.

⁵³ Hidayet, Şefkatli Tuksal, “Bir Zamanlar Adanmıştık Hepimiz”.

⁵⁴ Muharrem Balcı, “Hukuk Mantığı”, *Birikimler 1*.

(*) Son dönemlerde (özellikle İstanbul Barosu 2004 Seçimlerinde) bu olguyu, “genç enerji ile olgun birikimi bütünleştirmek” olarak kavramsallaştırdığımız hatırlanmalıdır. —M. Balcı

eden yönünü ortaya çıkarmak gerekmektedir. Genel itibarıyla mevcut hukuk eğitiminin hukukçulara kazandırmakta yetersiz kaldığı adalet duygusunun sadece kanunlarla değil, din, ahlak, örf ve vicdani kanaatlerle oluşabileceğini ve gelişebileceğini, yine teknik donanımın sunmak sorumluluğumuz vardır. Sorumluluğumuzun küçük bir parçası olarak da ahirete göçmüş bir meslektaşımızın romanından yansıyan görüşlerini aktaralım:

“Bir kere ilahi adaletle tabii adalet son derece muhkem ve değişmez vasıfları haizdirler. Zira iki şey arasındaki rabitanın tabiatı aynı olursa, asla değişmezler. Lakin beşeri adalet ise ki buna siyasi adalet dahi diyebiliriz, işlenen bir fiille, bünyesi mütehavvil (değişken) cemiyet arasında bir rabita olduğundan, bu fiil cemiyetin zararlı veya hayırlı olmasının derecesine göre değişir. Bu sebeple de, zaman zaman beşeri adalet metinlerini muhtevî önümüzdeki kanunları kapar, ilahi ve tabii adaletin değişmez metinlerini, ta doğuşumuzdan beri içinde titreyerek sakladığımız kalbimizi açarız.”⁵⁵

Kanunlar vicdanlarımızın meylini takip edemiyorsa, bu meylin önüne yer yer dikilip o mübarek akıntının bolluğunu kesip tıkamak ve boğmak istiyorsa, bu takdirde hiç tereddüt etmeden kanunları kapatın, kalbinizi açın ve vicdanlarınızın tatlı meylini takip edin!”⁵⁶

Hukuk Toplumu/Hukuk Devleti

Bilgi toplumu, bilginin en üst seviyede kitlelere ulaştırılabildiği bir toplum yapısını ifade eder. Bilginin ulaştırılabileceği zemin ise, her türlü teknolojik imkânın kullanılabilirdiği, bu imkânları kullanmanın en temel hak olduğu bilincine varmış, bunun kurallarını en akılcı bir biçimde belirlemiş toplum olabilecektir. Kanunu bilmemek mazeret sayılamaz prensibinin gereği olarak herkesin kolayca ulaşabileceği hukuk kuralları, fitrata ve evrensel⁵⁷ değerlere aykırı olmayan ve etkili bir

biçimde herkese eşit uygulanabilen bir hukuk düzeni, ancak bu düzenin gerektirdiği tüm koşulları öngörebilen bir toplum içinde gerçekleştirilebilir. Böyle bir toplumda hukuk, “karmaşiksiz”, “uyulabilen” ve “etkili”dir. İşte bu topluma “hukuk toplumu” adı verilebilir.

Bilhassa son yıllarda, herkesin, iştiaikle ve defalarca üzerine vurgu yaptığı hukuk devleti de yine, yukarıda vasıflandırmaya çalıştığımız bir toplum içinde, yani hukuk toplumu içinde mümkün olabilir. Diğer bir deyişle, hukuka inanmış kişi veya kurumların çoğunluğunu oluşturmadığı; yönetimi seçilmişlere değil de, yönetme erkini gasp eden atanmışlara devreden, tüm bu özellikleri dolayısıyla hukuk toplumu evresine ulaşamamış kitleler yığınının, hukuk devletine ulaşabilmesi mümkün değildir.⁵⁸

Hukuk toplumu ve hukuk devleti, birey-toplum-devlet ilişkilerinde belirli kaidelere dayanan bir sosyal yapıyı ifade etmektedir. Bu sosyal yapı içinde, yetkilerin kullanımı yönünden “kuvvetler ayrılığı”, temel hak ve özgürlükler yönünden “ilahî ve tabii hukuk ilkeleri ile evrensel değerler”, pozitif hukuk yönünden de tarih boyunca oluşturulmuş ve bir kısmı az da olsa mevzuata yansımış ‘hukukun genel ilkeleri’ önemli yer tutmaktadır. Ayrıca bu değerler ve ilkeler hukuk sistemlerinin olmazsa olmazları haline gelmiştir.

Bütün bu ilkeler, ahlaki değerler üzerinde birleşmiş, her türlü bilgi gibi, hukuk bilgisini ve uygulamasını da, insan gerçeğinden hareketle sistemleştirebilen hukuk toplumu tarafından gerçekleştirilebilir. Aksi bir hal ise, bugün içinde bulunduğumuz kargaşa ortamı demektir ki, buna hukuk toplumu denemeyeceği gibi, bu toplumun kurallarını belirleyen aygıt da hukuk devleti denemeyecektir.

ait değerlerin yer küresi boyutunda yaygınlaşmasıdır. (...) Küresel değerler, başkası bundan ne derece yararlanırsa yararlanırsın sahibinin çıkarını taşır, öncelikle onun düzeninin işlerliğini sağlar. Söz gelimi bir Batı değeri olarak demokrasi ...” Bkz.: Mustafa Aydın, “Yoğunluğu Azaltılmış İslâm”.

⁵⁵ Muhiddin Göklü, *Kanunlarınızı Kapatın, Kalblerinizi Açın*, s. 419.

⁵⁶ Muhiddin Göklü, a.g.e., s. 460.

⁵⁷ Burada “evrensel” ve “küresel” kavramlarına açıklık getirmek gereklidir. “**Evrensel değerler**: Bir çıkış yeri bilinmeyen, dolayısıyla birilerine aidiyeti bulunmayan, insanlığın ortak değerleridir. **Küresel değerler**: Birilerinin etiketini taşıyan değerlerdir. **Küresellik**: Birilerine

⁵⁸ “Hukuk Devleti konusunda söylenmesi gereken asıl husus, tüm bu anayasal ilke, kurum ve güvencelerin bilinçli hukukçular ve yurttaşların bulunmadığı toplumlarda hiçbir anlam ifade etmeyeceğidir.” Bkz.: İl Han Özay, *Devlet İdarî Rejim ve Yargısal Korunma* s. 42.

Bireysel ve Toplumsal Sorumluluk

Hukuk toplumunun, ancak bir “bilgi toplumu”nda gerçekleştirilebileceğine inanmak; hukuk bilgisinin araştırılması, geliştirilmesi ve topluma ulaştırılması safhalarını beraberinde getirmektedir. Bu nedendir ki, en küçük birim olan bireyden ve aileden başlayarak, topluma karşı sorumluluk taşıyan tüm “kişi” ve “kurum”ların, mesleklerinde veya toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda sürekli bilgilerini tazelemesi, geliştirmesi, yenilikleri takip etmesi, kaçınılmaz bir ihtiyaç olmaktadır. Zira toplumun içinde bulunduğu sorunları tespit etmek, bunlara çözümler üretmek, toplumun geleceği açısından herkese “bireysel ve toplumsal” sorumluluk yüklemektedir.

Sorumluluk taşıyan birey veya kurumlara, öncelikle bilginin kaynak olarak kullanılması ve her türlü teknolojik imkânın değerlendirilmesi görevi düşmektedir. Bilhassa yaşadığımız sekülerleşme olgusu bu görevi daha da önemli kılmaktadır. Tamamen insani değerlere ve hukuka aykırı inanç ve yorumlarla oluşturulan dayatma düzenlemeler ve parçalanmış yaşam tarzı, böyle bir ortam içinde yaşamayı zül addedenlere de kaçınılmaz bir fırsat sunmaktadır.

Toplumun inanç ve kültür yapısı ile gelenekleri ve istikbale ilişkin idealleri; toplumu bilgilendirmek için önemli referanslardır. Bu referanslar kullanılmadan yapılacak her tür düzenleme ve kurumlaşma, daha öncekiler gibi dönemsel olarak değiştirilmeye ve bozulmaya mahkûm olacaktır.

Toplumu hukuk devletine kavuşturmak için, öncelikle hukuk toplumuna geçişi sağlamayı hedef alanların, bu amaçlarını sadece sloganlarla topluma sunmaları kâfi gelmeyecektir. Devleti, toplumu ve bireyi eşit haklara ulaştırma çabalarımızı; öncelikle kişiler arasında özel hukukun geliştirilmesi, bununla birlikte kamu hukukunun, özel hukuka ve temel hak ve özgürlüklere bağlılığının gerçekleştirilmesi yönünde yoğunlaştırmak zarureti vardır. Bu çabalar, neyi nasıl yaptığının farkında olanlar için, hem bir anlam ifade edecek, hem de bu gayretin sonucunda hukuk toplumunun gerçekleşmesine katkı sağlanacaktır.

Önemli Bir Zaaf

Bu neticelerin siyasi iktidarlar eliyle gerçekleşmesini beklemek gafleti bizden sadır olmayacaktır, olmamalıdır. Kimsenin bizden böyle bir beklenti içine girmemizi beklemeye hakkı da yoktur. AB uyumu kapsamında uyum yasaları⁵⁹ ve bağlı hukuki düzenlemeleri yapma işlevinin sadece iktidarın öncülüğüne terk edilmesinin mahzurlarını çok açık olarak gördük. Özellikle Türk Ceza Kanunu Tasarısı çalışmalarını sırasında sadece tercüme edilerek kanunlaştırılacak bir temel kanun tasarısının ne tür feci sonuçlara ulaşabileceği endişesi ve öngörüsü ile arkadaşlarımızın yaptığı çalışma⁶⁰ sırasında bu konu daha aydınlık olarak gündemimize gelmiştir.

Elbette ki siyasi irade hukuki düzenlemeleri yapacaktır. Ancak, bazen icazetlerle kurulmuş, bazen tek bir insanın iki dudağı arısına sıkışmış, bazen parti iç disiplini uğruna ilkelerinden arınmış siyasi partilerin ve mensuplarının, insanımızın bireysel ve toplumsal sorumluluklarının gelişmesine ve gerçekleşmesine katkılarının çoğu zaman olumsuz yönde olduğunu da görüyoruz.

Aynı şekilde buldukları parti çalışmalarında veya sivil toplum yapılanmalarında örgüte hizmetle sosyal tatmine ulaşmış ve ötesine geçmek istemeyen bireysel ve toplumsal sorumlu/sorumsuz hukukçularımızın pasifliğini de gözlemleyebiliyoruz.⁶¹

Bu gözlemimizi açarsak: Sivil öncelikler ve siyasi partiler içinde kendilerini görevli sayan ve görevinin gereğini yapmaya çalışan insanların zaman zaman üzerlerindeki görevleri liderlerine, ağabeylerine, üstatlarına, komis-

⁵⁹ Bkz.: Muharrem Balcı, “Uyum Yasaları Analizleri”.

⁶⁰ Bkz.: “Türk Ceza Kanunu Tasarısı Hakkında Değerlendirme ve Alternatif Teklifler”, Hukukçular Derneği, 2003.

⁶¹ Uluslararası Dünya Müslüman Hukukçular Konferansı’nda görüştüğümüz yetkin hukukçular, “dünyanın birçok yerinde olduğu gibi, Türkiye’de de siyasi partilerin, İslâmi Hareketi kendi bünyelerinde eritmek gibi zaafı taşıdıklarını, bunun da İslâmi Hareketin gelişmesine engel olduğunu; neticede de Müslümanların gerek çoğunluk, gerekse azınlık olduğu topraklarda haklarının gasp edilmesi ve inançlarını yaşayamamaları sonucunu doğurduğunu” ifade etmişlerdi.

yonlara, uluslararası kuruluşlara ve süper güçlere ciro ettiklerini görüyoruz. Bu halleriyle, kendileri düşünmeyen, kendileri için düşündüklerine inandıkları insanlara sadece tabii olan insanlar haline dönmektedirler. Parçası oldukları topluma katkı olması bakımından hiçbir proje üretmeyen, eskinin tekrarında direnen, muhafazakâr, sorumluluktan korkan, inancının örneği ve önderi olamayan misyonsuz ve vizyonsuz insanlar.⁶²

Elbette ki, karine olarak sivil öncelikler ve siyasi partilerdeki insanımızın imkânları ölçüsünde görevlerini yapmaya, sorumluluklarını ifa etmeye çalıştıklarını var sayıyoruz. Ancak, yapılanların yeterli olmadığını söylemeye çalışıyoruz. Tebliğ sorumluluğu sadece dille anlatmakla yerine getirilemez. Kurumlar içinde edinilen bilgiler, toplumun her kesiminde “kazandırıcı ifadelerle” aktarılmalıdır. Bu aktarımlar, uygun sivil öncelikler vasıtasıyla yapılsa netice alınabilir. Bunun için de tüm iletişim imkânlarını en üst seviyede kullanmak gerekir. Hukukçular olarak henüz bu çapta bir kurumlaşmaya gidemediğimiz acı bir vakiadır. Bunda iletişim imkânlarını ellerinde bulunduranların hataları ve basiretsizlikleri olduğu kadar, bu imkânlardan istifade etmesini bilmeyenlerin de hataları ve basiretsizlikleri vardır.

Günümüzde, siyasi partilerin, iktidarların, bürokrasinin çalışmalarını yeterli görenler bir rahavet içine düşmüşlerdir. Kendileri dışında, değişik vasıtalarla görüşlerini kamuoyuna ulaştırmaya çalışan az sayıda düşünür ve pratisyenin çalışmaları ile iktifa eder hale gelmişlerdir. Birisi hislerine tercüman olmuş ise, bu onu rahatlatmaktadır. Hatta çok acıdır ki, bu insanların çalışmalarına iştirak etmek, onları desteklemek, yapılan işlerin bir ucundan tutmak şöyle dursun, eserlerini dahi okumak zahmetine katlanmamaktadırlar. Tabii ki bu arada “intihal” sanatını icra edenleri de unutmuyoruz. Bazıları da bu düşünürlerin çalışma-

larını, fikirlerini eleştirmek yerine, onlara hakaret ederek karşılıklarına almaktadırlar.

Bu tablonun abartıldığını düşünenler olabilir. Fakat aynı mekânları ve mesleği paylaştığımız birçok insanın kitap okumadığını veya çok az okuduğunu, işinin ve çoluk çocuğunun buna fırsat vermediğini, toplumsal faaliyetlere zaman ayıramadığını, toplumun en azından kendisi ile ilgili alanlarında sosyal faaliyetlere iştirak şöyle dursun, asosyal tutum içerisinde olduklarını görmekteyiz. Fakat bu kişilerin bir kısmının, günün birinde mevcut hallerine rağmen toplumun yönetimine talip olduklarını da gözlemleyebiliyoruz.

Bilindiği gibi “din” bir yaşam şeklinin adıdır. İnsanlar dinleri gereğince yaşam sürerler. Dinlerinin Allah tarafından korunacağına inanan insanlara şunu tavsiye etmeliyiz: Evet Allah dinini koruyacaktır. Fakat Allah’ın koruyacağı din, kuralları Allah tarafından konan ve birbirini bütünleyen, parçalanma kabul etmeyen, insanların nefsinde göre değişmeyen din olacaktır. O kurallar ki, insanın hayatının her alanını kapsayan ve düzenleyen kurallardır. Allah da insanları sınamaktadır. Müslümanların Allah’ın dinine sahip çıkmaları halinde dinleri korunacaktır. Aksi halde korunan şey sadece insanların kuruntusu olacaktır. Ali Şeriatî’nin duasını hatırlayalım; “Allah’ım, akidemi sorunlarımın elinden kurtar. Âmin.”

Aktiflik ve pasiflik arasındaki ayrımın bu tespitlerde yattığı düşünülmelidir. O halde sayın Ali Bulaç’ın AB süreci ile ilgili olarak yaptığı belirlemeleri, bireysel ve toplumsal sorumluluklarımızın aşılması yönünde yineleyebiliriz:

- Vizyon,
- Kısa, orta ve uzun vadeli projeler,
- Örgütlülük, diyalog ve işbirliği, interaktif ilişki,
- Farklılıklarımızın kabulü,
- Nesne değil özne olmak,
- Dünyaya ilişkin muhayyile.⁶³

⁶² Sanma ciddiyet ile sarf ederim sanatımı

Ney elimde suyu durmuş kuru musluk gibidir

Bezm i meyde süfahanın saza meftun oluşu

Nazarımda su içen eşşeğe ıslık gibidir

Neyzen Tevfik

⁶³ Ali Bulaç, Özgür-Der’in tertip ettiği “Avrupa Birliği Süreci ve Müslümanlar” konulu forumda (22.09.2002) yaptığı konuşmadan.

Adanmışlık/Asketizm/ Allah İçin Ne Yaptın

O halde yukarıda sıralanan soruları kendimize sormamız gerekir. Hatta bu soruları çok fazla artırabiliriz. Kafamızı yastığa koyduğumuzda “bugün Allah için (tabii ki kulları için de) ne yaptım?” sorusuna tatmin edici cevaplar alabiliyorsak mutlu olabiliriz. Bu mutluluk bizi ertesi günün çalışmalarını için kamçılayabilir. Bu sorulara verilecek cevaplar örneklik ve önderlikle yakın alakalı olmalıdır.

Bir başka deyişle:

Bizler hukukçuyuz. Bütün dünya genelinde hukukçulara verilen önem meslekte kazandıkları maddi değerler değil, adaletin tesisi ile ilgili yaptıkları çalışmalar ve oluşturdukları örnekliktir. Bu konuda ne tür çalışmalar içindeyiz? Bizleri temsil sadedinde fakat ateist bir toplum oluşturmaya yönelik hukuk üretimi ve uygulaması arzularına/çalışmalarına karşılık, toplum yapısının gereği olabilecek hukuk üretim ve uygulama çalışmalarına katılıyor, adaletin dağıtımında rol almaya çalışıyor muyuz? Mazlum ve hakları gasp edilen insanlara, “bir daha bu haksızlıkların yapılamayacağı”, “mazluma kimlik sorulamayacağı”, haksızlıklara karşı kendilerini savunacak hukukçuların bulunduğu”na ilişkin mesaj verebiliyor ve bunun çalışmalarını yapıyor muyuz? Yoksa hukukçuluk (avukatlık, memurluk, noterlik vb.) bizim için başka bir meslek icra edemeyeceğinizden dolayı sadece bir ticaret veya ikbal kapısı mıdır?⁶⁴

Veya bir öğretim üyesiyiz. Hukuk öğretimi ve eğitimi ile ilgili öğrencilerimize ne gibi donanımlar kazandırıyoruz? Kaç öğrencinin elinden tutup, hukukun öğrenilmesinde, öğretilmesinde, sağlıklı hukuk mantığının yaygınlaştırılmasında bilgi ve deneyimlerimizi aktarıyoruz? Kendimiz gibi öğretim elemanlarını, topluma örnek ve önderlik edecek şekilde oluşturduğumuz kurumlarda istihdam edebiliyor muyuz? Onların bireysel ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olabiliyor muyuz? Yoksa akademik kariyeri-

miz, bize verilecek “paye”lerin en yükseği midir?

Bu sorulara verilecek cevaplar, görüldüğü üzere sadece bireysel sorumluluğu içermiyor. Bunlar aynı zamanda toplumsal sorumluluğumuzu da kapsıyor. Birey toplumun en küçük birimi, aile toplumsal hayatın en önemli çekirdeği, tüm kurumlar da toplumsal hayatın yapı taşlarıdır. Birey Allah’ın tayin ettiği doğrultuda fitratına yöneldiğinde, aile Rasullullah’ın örnekliliğini gösterdiği şekilde yapılandırdığında, kurumlar Allah’ın rızası doğrultusunda işlerlik kazandığında Allah’ın nimetlerine kavuşacaktır.

O halde tüm bu etkinliklerimizi fert olarak yapabilmemizin mümkün olmadığını görüyoruz. Bireysel sorumlulukları yerine getirebilmek için kurumlar kurmak, geliştirmek, projelendirmek, topyekûn Allah’ın ipine sarılmak için topyekûn mücadeleyi esas almak zorundayız. Bu da toplumsal sorumluluk ile bütünleşme demektir.

Dikey Olarak Müslüman-Yatay Olarak Amerikalı Avrupalı Tipler-Avrupa İslâmı Projesi

Burada insanımızı ve toplumumuzu bekleyen önemli bir tehlikeye dikkat çekmeden geçmeyeceğiz. Bu, 1990’lardan itibaren tek felsefi kaynaktan (Batı) fakat iki ayrı coğrafyadan dayatılan iki uçlu tehlikedir. Tehlikenin bir ucu Amerikan versiyonlu/sürümlü, özellikle Amerika’da henüz Amerikanlaşmamışlara özendirilen ve giderek de yer bulan İslâm anlayışı; diğeri Avrupa versiyonlu, Batı kültürüyle uzlaşmış “Avrupa İslâmı”dır.

Amerikan versiyonu/sürümü;

Bu proje, İslâm’ı salt teolojik bir olgu olarak görüp, İslâm dinini temsil eden toplumsal aktörler (Müslümanlar) arasında bir dayanışma [solidarity] gerçekleşmesine, İslâm’ın bir toplumsal kimlik olarak anlaşılmasına mümkün olabildiğince engel olmak ve bunun yerine Amerikan kimliğinin toplumsallaşmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Öte yandan, sosyo-psikolojik bir kriz ortamının gün be gün arttığı ve tüketimin başlıca değer olduğu Amerikan toplumunda “İslâm dininin siyasi ve toplumsal içeriklerinden bağımsız”

⁶⁴ Avukatlık mesleği ile ilgili olarak Bkz.: 1) Orhan Seyfi Güner, “Avukatlık Mesleğinin Tarihçesi”, *Birikimler I*. 2) Necmettin Aydın, “Avukatın Hak ve Sorumlulukları”, *Birikimler I*.

olarak kabul görmesi Amerikan toplumunun geleceği açısından önemli ve yararlı görül-
mektedir. Bu doğrultuda son günlerde yeni
Müslüman olan Amerikalılar arasında giderek
popülerleştirilen bu eğilim dikkat çekicidir.
Söz konusu eğilimi temsil eden Amerikalılar,
“dikey olarak Müslüman” “yatay olarak Ame-
rikan” olduklarını iddia etmektedirler. Bu an-
layış giderek güçlenmektedir. Bunun altında
yatan en önemli sebep ise, ortalama Ameri-
kan zihninde yatan oryantalist bakış açısıdır.
Sıradan bir Amerikalı Müslüman olduktan
sonra bir Arap ile ya da bir “Orta Doğulu” ile
birlikte aynı “cemaat”in içerisinde olmak,
toplumsal yaşamını sürdürürken önceki
alışkanlıklarından vazgeçmek istememekte-
dir. Yurt dışından, özellikle Amerika’daki eko-
nomik ve sosyal gelişmelerden etkilenerek
Türkiye’de de oluşturulmaya çalışılan yeni
Amerikanvari Müslümanlık, siyasi sistemin
öteden beri oluşturmaya çalıştıklarına da
denk düşmektedir. Emredici dini inanç umde-
leri/vahiy/nden arındırılmış Müslüman Türk
(etnik değil vatandaş anlamında) kimliği oluş-
turmak gibi projelerin başarısız örnekleri şim-
dilerde yeni “Amerikancı dikey ve yatay Müs-
lümanlık”tan mülhem olarak ayağa kaldırıl-
maya çalışılmaktadır. Varılmak istenen nok-
ta, öncelikle, kimliklerin iman-amel ilişkisi
boyutundan arındırılarak “bireysel sorumluluk
ekseninde” “sadece” soyut Allah inancı ve
İslâmi kuramlarla “dikey olarak” Allah’a bağlı
Müslüman tipi oluşturmak. İkinci olarak da
“toplumsal sorumsuzluk ekseninde” toplum-
sal parçalanmayı ifade eden ve sadece siyasi
sisteme uyum sağlama (düzenle düz olma)
şeklinde tezahür eden “yatay olarak Türk”
kimliği oluşturmaktır.

Tehlikenin Avrupa sürümü de;

Görüntü itibariyle yerel olarak İslâm Dini-
nin temel ilkeleriyle, çağdaş Avrupa’nın ger-
çeklerinin telif edilmesi, kültür ve dinin temel
ilkelerinin birbirlerinden ayrılması ile göç-
menlerin anavatanlarıyla olan irtibatlarının
kesilmesini amaçlamaktadır. Bu proje aynı
zamanda, Türkiye’nin İslâmi kimliğinin Avru-
pa Birliği’ne girerken bir engel teşkil etmeye-
ceğini, çünkü İslâm’ın Avrupalı da olabilece-
ğini savunmaktadır.⁶⁵ Bu yönüyle de sadece

Avrupa’da yaşayan Müslüman göçmenler
için değil, aynı zamanda AB kapısında bek-
leyen Müslümanlar için de kuramlar sunmak-
tadır.

“Avrupa İslâmi” adı verilen bu projeye
göre, Demokrasi laiktir ve ekonomik geli-
şimle mantık sınırlarında tanımlanabilir. 9 ve
10. yüzyıllarda etkisini sürdüren ilk büyük
İslâmi düşünür el-Farabi Türk kökenliydi.
Onun temel kitabı *İdeal Devlet* de modelini
akıl üzerinde yerleştirdi, din üzerine değil.
Ekonomi, medeniyet ve devlet başarılı ola-
bilmek için laik bir zeminde şekillenmelidir.
Türkiye bu konuda çok önemli bir deneyime
sahiptir (Bessam Tibi).⁶⁶ Kurgulanan formül,
çoğulculuk, demokrasi gibi değerlerle ve
Batı kültürüyle İslâm’ın uzlaşması olarak
ortaya çıkıyor. 56 İslâm ülkesinde İslâm’ın
56 değişik yorumu yapıldığı varsayımından
yola çıkarak bir ilave ile Avrupa’ya özgü bir
yorumun öncelendiği ileri sürülse de eklek-
tik bir anlayışla İslâm’ı kişisel görüş ve uygu-
lamalara indirgeyen bu anlayış, Müslüman
Topluluğu parçalamayı, en azından orijinal
vahyi ilkelerden uzaklaştırmayı hedeflemek-
tedir.

Avrupa İslâmi’nin besleyen önemli bir faktör-
rün de “Dinlerarası Diyalog” olduğu ifade
edilmektedir. Gerçekten de, özgün fikir olarak
Batı’da ifadesini bulan ve Müslüman Topluluk
içinden de taraftar bulan dinlerarası diyalog
çalışmaları, Avrupa’nın geleceği için Avrupa-
lılar yararına, içeriği gayrimüslimler tarafın-
dan doldurularak manipüle edilen bir Avrupa
İslâmi öngörüyor. Dinlerarası diyalog, bu yön-
nüyle Avrupa İslâmi konusundaki öngörülerini
ve oluşumları ümitlendiriyor. İslâmi cemaatle-
rin sıcak bakmadığı Avrupa İslâmi konusunda
özellikle Alman siyasetçilerin geleceğe dö-
nük iyi bir hesap yaptıkları ortada. Çünkü
yapılan bir araştırmada önümüzdeki 10 yıl
içinde Alman Parlamentosu’nun içinde İslâmi
örgütlerin temsilcileri milletvekili olarak otu-
racak.

Avrupa İslâmi projesinin, Avrupalıların
sadece bir bütünleşme zemini olarak değil,
Avrupa kültürünün devamlılığı açısından da
önemli bir işlev görmesi beklenmektedir.
Zira gittikçe azalan bir nüfusa dayanan Batı

⁶⁵ http://www.turkishtime.org/18/20_5_tr.asp

⁶⁶ http://www.turkishtime.org/18/20_5_tr.asp

kültürünün, ancak dışardakilerin yeni kültür taşıyıcıları olarak cezbedilmesi halinde hayatta kalabileceği düşünülüyor. Bu düşünce, toplumsal ve kültürel hayata dinamizm katabilecek “devşirmeler”e ihtiyaç duymaktadır. İslâm’ın Avrupa ve ABD’de yayılmasının devam edeceği varsayımından/endişesinden hareketle oluşturulan bu proje, Avrupa ve ABD’nin korunması gereken ekonomik çıkarları uğruna Müslümanların Avrupa ve Amerikan toplumlarıyla bütünleşmesini garanti altına almak ve radikal fikirlerden etkilenmeyi önlemek için önem verilen projedir.⁶⁷

Yukarıda yaptığımız tespitler ve izahlar, her iki projenin birbirine yakınlığını ortaya koymaktadır. Bu projelerin şimdilerde çok konuşulan ABD’nin “Büyük Ortadoğu Projesi” ile birlikte değerlendirilmesi gerekir. Büyük Ortadoğu Projesi, bilindiği gibi Soğuk Savaş döneminde Sovyet yayılmacılığına karşı oluşturulmuş “Yeşil Kuşak Projesi”nin devamıdır. Yeşil Kuşak Projesi, tandansı ne olursa olsun Sovyet yayılmacılığının karşısında ve onu çepçevre kuşatarak içine kapanmış hale getirmek için oluşturulmuştu. Büyük Ortadoğu Projesi ise, hedefteki düşmanı değiştirmiş, yerine, geçmişe (tarihi gerçekliğe) ayağını basarak geleceğe bir medeniyet tasavvuru ile uzanan İslâm’ı koymuştur. İslâm gibi, temelinde Allah’ın ismi ve kelimelerinin yayılmasını (ilayi kelimetullah) öngören bir inancın kendi içinde hapsedilmesini imkan dışı gören ABD, yapılacak işin;

- İslâm Dinini özünden koparacak tarzda yeni bir yorumlama ve kavramlaştırma ile hayattala ilgisini koparmak,
- ABD-İsrail-İngiltere şer ittifakının bu bölgede daha rahat at oynatabilmesi ve bu bölgeyi daha rahat sömürebilmesi için Müslümanların düşünme, olayları algılama, yorumlama ve değerlendirme tarzları ile yaşam tarzlarını değiştirmek,
- ABD değerlerinin küreselleşmesine karşı İslâmi direnişi kırmak,
- Bu coğrafyanın başta enerji olma üzere zenginliklerine el koymak,

- Bu bölgedeki su ve ulaşım yollarını ele geçirmek.⁶⁸

olduğuna hükmetmiş ve uygulamaya koymuştur.

Bütün bu uğraşların ana hedefi, Tevhid Dininin temel doğrularını yeni bir kavramsallaştırma ile yozlaştırmak ve Protestanlaştırıp hayattan el etek çekmesini sağlamaktır.⁶⁹

Buraya kadar anlatmaya çalıştıklarımızdan çıkan önemli bir sonuç, insanların bireysel ve toplumsal sorumluluklarının birbirinden ayrılmazlığı ve birinin diğerine önceliği olmadığıdır. İkisinin bir arada ve yarış halinde gidebildiği, vahyin, aklın ve hukukun etkin biçimde kullanıldığı, her türlü imkân ve fırsatın kazaya bırakılmadığı, hatta her an yeni imkân ve fırsatlar oluşturulabildiği oranda bu sorumluluklar yerine getirilmiş olacaktır. Sekülerleşmenin kasıtlı olarak yanlış tanımladığı asketizm [adanmışlık] dünyevilikle manevilik arasındaki dengeyi yakaladığında, sekülerleşmenin, Protestanlaşmanın, yatay-dikey ayrımlı Müslümanlığın veya Avrupa İslâmı’nın bize uğrayamayacağı açıktır.

ÖZGÜRLÜK-HUKUKSAL KRİZ İLİŞKİSİ

Hukukçuluğumuzu ve hukuk pratiğimizi tek başımıza belirlememiz sadece tekimizi bağlayabilir. Genel ve kurumsal anlamda bir hukuk misyonu belirlenmesi ancak hukukçulardan oluşan bir sivil öncelik tarafından yapılabilir. Bu sivil öncelik içerisinde misyonumuzu ve yapmamız gerekenleri, örneklik oluşturabilecek bir vizyona kavuşturmamız gerekmektedir. Bunun için de bazı hedefleri şimdiden belirlemeliyiz. İnsanlar ve toplumlar hedefledikleri bir dünya ve yaşam biçimi için uğraş verirler. Bu hedef onların aynı zamanda gelecek tasavvurlarının, dolayısıyla geleceğe ilişkin projelerinin de temelini oluşturur. “Ütopyanın en önemli vasfı mevcut hali olumsuzlamak, geçmişe duyulan özlem veya bir gelecek tasavvurudur” demiştik.

⁶⁷ Bahadır Kurbanoğlu, “Bir Toplum Mühendisliği Projesi, ‘Avrupa İslâmı’”.

⁶⁸ Yıldırım Canoğlu, “Tevhid Dinine Karşı Bir Şirk Girişimi: ‘Pazar Tektanricılığı’ ve Yeni Yeşil Kuşak”.

⁶⁹ Yıldırım Canoğlu, a.g.m.

Gerçekleşmesini hayal ettiğimiz, arzu ettiğimiz, dolayısıyla uğruna mücadele ettiğimiz bir dünya tasavvuru. Vazgeçemeyeceğimiz ama değişik seçeneklerle işaretleyebileceğimiz ütopyalarımız bu işlevsellikte bizler için önemli açılımlar sağlayacaktır. Adanmışlık kuramı içinde bunları gerçekleştirme yolunda mesafeler alabiliriz. Ancak, tüm bu farazi ütopya ve misyon yüklemesi yeterli olmamaktadır.

Bugün eksikliğini ziyadesiyle hissettiğimiz hukuk ve onun yansıması olan adaleti ve toplumsal saadeti sadece bir ide veya sadece bir sonuç olarak almak, bizi eksikliğini hissettiklerimize ulaştırmayacaktır. Aynı şekilde hukuku sadece bir pozitif kurallar bütünü ve adaleti de sadece bir duygu yoğunlaşması olarak aldığımızda da, bugüne kadar gerçekleşen ne ise bugünden sonra da aynı sonuca ulaşılacaktır.

O halde, içinde bulunduğumuz —hukukun yaygınlaştırılmasını ve adaletin eşit ve orantılı olarak dağıtılmasını isteyenlerce açmazlarından kurtulmaya çalışılan— hukuksal krizin aşılmasının ve tabii ki tüm bunları yapabilecek donanımın üzerinde durmak gerekir.

Bu krizi aşabilmek için tecrübî bilgiden de yararlanarak ilk elde yapılabilecekleri sıralayabiliriz:⁷⁰

- Bireysel ve toplumsal sorumluluklarımız kapsamında önce kişisel, sonra da birlikteliklerimiz içinde toplumsal “misyon belirleme”lerimizi yapmak;
- Misyonumuza uygun gelecek öngörülerimizi gerçekleştirebilecek yöntem ve faaliyet tespitlerimizi, “vizyonumuzu” gerçekleştirmek;
- Hukuku ve hukuk çalışmalarını yeniden kavramsallaştırmak, yorumlamak ve yaygınlaştırmak;
- Bu kilit sözcükleri teorik zeminlerinden alıp hayatımızın birer parçası, olmazsa olmazları ve öncelikle hukukçularımızın, sonra da tüm insanımızın bilgisine ve hayatına sokmak;

⁷⁰ Bkz.: Muharrem Balcı, “Kişilik Yarılmasına Uğramadan Hukuksal Pratik”, *Birikimler I*.

- Bu hedefe “kariyer kaprisleri”ni tatmin ederek veya “hayatı erteleyen” bir tembellikle varmak⁷¹ değil, farklı ancak yapıcı bir tartışma sürecinde, eklenerek, katarak, bütünleşerek, bütünleştirerek ulaşmaya çalışmak;
- Hukukun yaygınlaştırılmasını, temel hak ve özgürlüklere ilişkin topyekün mücadelenin bir parçası olarak görerek, bir “dönüşüm projesi” örneği olarak algılamak.

Bu belirlemelerimizi bir anlamda hukuk adına yapılabilecek çalışmaların teorik temeli olarak da alabiliriz. Pratik anlamda da bu süreç bir sivil toplum mücadelesi olarak algılanabilir ve adlandırılabilir. Ancak burada parantez içinde muhtemel bir yanlış algılamayı düzeltmemiz gerekir: Bu algımız ve adlandırmamız “liberal-sivil toplumcu arka plan” a dayanan pasifist ve umutsuz tezlerin odağından kaynaklanmıyor. Aksine, her bir gerçek sivil toplumcunun, sivil öncelik aktivistinin ve tabii ki hukukun yaygınlaştırılmasına inanan ve uğraş veren hukukçunun diğerine söz verdiği gibi “özgürlüklerin teminatı olmak” anlamındaki özveriden kaynaklanıyor.

Özgürlük, pasifizm çemberini kırma azmi ve çabasıyla donatılmış, özgür ve onurlu insanların dünyasında, şu an ve gelecek için, her yerde, düşünsel ve eylemsel pratikte, üstün bir adanmışlık bağlamında var olabilmekle mümkün. Özgürlük, “izzet ve kudreti Allah’ın ve Allah’ın mazlum kullarının yanında arama” keyfiyetidir.⁷² İsyandan, içi boş fevrandan bağımsız ve bağlantısız; bir duruş, bir konumdur.

Hukuk açısından, geçtiğimiz onlarca yıl, özellikle de genç kuşaklar için son 10 yıl toplumuyla düşük yoğunluklu savaş yaşayan sistemin krizli günleri olarak hayatımızda yer aldı. Krizden etkilenmememiz yok gibi. Dünya ölçeğinde krizin en yoğun aşamasını yaşadığımız işgal günlerinde ve ulusal ölçekte uyum yasalarının yüzeyselliğinde hukuksal kriz boğucu karakterini dayatırken, krizden az

⁷¹ Kişilik yarılmasının tipik örneği olarak kabul edilebilir.

⁷² “Varlığını kendi çabalarıyla meşrulaştırmaya çalışan özerk bir birey, kendisinin ebedi kölesidir”. Eric Hoffer, *Akıl Muhteris Çağı*, s. 20.

etkilenenlerin içinde bulunduğu genişleme hali krizin devamına davetiye çıkarır gibi.

Hukuksal krizden çıkmak için konunun teorik ve pratik çerçevesini, güç ilişkilerini, dış faktörleri okumak/anlamak elbette gerekli. Ancak burada bizi bekleyen bir tehlike olarak, konunun sadece teorik hukuk geleneğimizin olmamasına ya da 28 Şubat veya benzeri pratiklere indirgenmesine dikkat çekebiliriz. Konuyu sadece karşıtlarının kötü misal pratiklerine endeksleyen yaklaşımın, taşıdığımız misyona aykırı düşeceğini ve omuzlarımızdaki yükü çamura atmak anlamı taşıyacağını ifade etmek istiyoruz.

Bir bakıma bu metot tercih edildiği için oluşan pasifist salgın, müdahaleci ve etkin yaklaşımlar ortaya koymamıza engel olmuştur. Genellikle kriz dönemlerinin sonrasında teorik atılımlar ve açılımlar yoğunlaşır. Bu yoğunlaşma politik krizle teorik krizin üst üste binmesine ve bunlar arasında bir gerilim yaşanmasına ve krizin katmerleşmesine sebep olur. Krizin yoğunluğunda suspus olmuş teorisyenler ve kaybedecek çok şeyi olanlar, rehavet ortamı başladığında polemikçi tavırlarıyla önce söylemi kirletirler. Kürsüler bir bakıma insanların politik dans çeşitlerini sergiledikleri alana dönüşür.

Öte yandan, gerekli teorik donanımı toparlayamamış acemi pratisyenler de hayata ve çevresine müdahale edecek özveriyi kendilerinde bulamazlar. Halbuki hayat onların müdahil olmaları için önlerine birçok fırsat sunmaktadır. Bu fırsata rağmen donanımsız olmaları yüzünden devasa hale gelmeden yükü sırtlama becerisini gösteremezler. Devasa hale geldiğinde de yükün altında ezilirler veya ezilmemek için kenar gezmeyi tercih ederler.

Sözün burasında kastettiğimizi biraz açalım.

- Geleneğin ve gelenekçiliğin kurşun geçirmez şatolarından, tekkelerinden dünyayı seyretmenin veya,
- Korumasız ve korunmasız sokağa fırlatılmış çıplak bireyler olmanın,

her iki prototipin de hukuku anlama ve anlatılma, yaygınlaştırabilme çalışmalarında işe yaramadığını ifade etmek istiyoruz.

Hukukçularımız hukukun katledildiği uzun bir dönemde önemli bir pratiği birlikte yaşadılar. Bu uzun süreci dolu dolu yaşayanlar, hakkın ve halkın yanında olduklarında meşhur marka statüsüne geçilebildiğini gördüler. Ve yine gördüler ki, meşhur marka da yetmiyor, bir “*yeni oluş*” gerekli.

YENİ “OLUŞ”

Bu “*yeni oluş*”un önce ne olmadığını ve olamayacağını belirleyelim.

- Öncelikle, postmodern⁷³ saplantıları tatmin eden sloganik bir yeni olma değil,
- Mevcudu yok sayan ve yerine ne idüğü belirsiz örgütlenmeler şeklinde ve “gelgitlere açık” bir yapılanma değil,
- Geleneksel çizgimizin tamamen dışlanması ve inkârı şeklinde de değil,
- Geçmişten bu tarafa yapılan çalışmaların, birikimin ve sonuçlarının inkârı anlamında da değil.

Aksi halde yapıp edilenlerin test edilebileceği bir “*somut gerçeklik*”ten uzaklaşmış, soyut bir belirsizliğe yelken açılmış olunacaktır.

Bunun yanı sıra klasik “*yenilenme*” kavramı da pratiğimizi yeteri kadar dokuyamayacaktır. Bunun için reformlar önermek de bir anlam taşımaz. Zira muarızlarımızın mücadelesi bizim reformlarımızı beklemiyor. Onlar işlerine bakıyor ve bizim de yapacak çok işimiz var. Tren yoluna devam ediyor. Biz yakalamaya çalışırken ara sıra da trenin makinisti değişiyor ve biz geç fark edebiliyoruz.

O halde yaşanan bazı son pratiklerden de yola çıkarak ve birçok zeminde gerçekleştirilen hukuk çalışmalarında ortaya konan moral verici bulgulara dayanarak diyebiliriz ki, bu işi bizden yani hukukun yaygınlaştırılmasını dileyenlerden daha iyi yapabilecek kimse yoktur.

⁷³ Bkz.: Serdar Tabanoğlu, “*Postmodernizm ve Hukuk*”, *Birikimler I*.

Ülkenin her yanında ve her alanda yapılan diğer sosyal çalışmalarda olduğu gibi; hukukun yaygınlaştırılmasını isteyenler için de aşağıdaki tespitler ve sonuçlar söylenebilecektir:

- Artık bu yolda mahcup olarak yola çıkmak ve mahcup olarak devam etmek yok.
- Soyduğumuz işin ne denli zor ve zahmetli olduğunu biliyoruz. Fakat şunu da biliyoruz ki, dünden bugüne bu çalışmalarımızın temelini atanlar ve bugün bunu devam ettirenler, genç ölenler, hatta ölme-yenler⁷⁴ kervanına katılacaklar.
- Gidişattan memnun olmadığımız kadar, yaptıklarımızdan memnunuz.
- Tarihi çizginin ve misyonun dışına çıkmadık, çıkmayı düşünmüyoruz.
- Akıntıya kapılmıyoruz, sınıksız dallara tutunmaya çalışıyoruz.
- Gündelik hayatla aramızdaki kısa mesafeyi kabullenmiyoruz, sindirmiyoruz.
- Durumu idare etmiyoruz ve taşıdığımız kimlik bize izzet ve özveri sağlıyor.
- Aksine tavır alanların kof ahlaki doyumlarına da itibar etmiyoruz.

Şimdi yeni bir çıkış yolu gerekiyor. On yıllardır hukuk adına sadece mutlu bir azınlığın hukukunu öne çıkarana karşı, hukukun ve adaletin her birey ve toplum için gerekli olduğunu savunanlar teorik ve pratik çalışmalarıyla anahtar konumuna gelmiştir. Bu konum kendini bir esaslı marka (meşhur marka) hüviyetine getirdiği için bahşedilmiştir.

Hukuk ve İktidar Mücadelesi

Şimdi bu gelişmenin daha esaslı bir zemine, kaymayan, kavi ve kararlı, donanımlı, katılımlı bir platforma oturması gereklidir. Bunun yolu belki çok boyutlu tartışmalardan geçmeyecek. Fakat bugüne kadar yaptığımızdan daha gerçekçi hesaplar ve çalışmalardan geçecek.

⁷⁴ Şehit Av. Macide GÖÇ, Şehit Av. Aydın Durmuş.

Öncelikle HUKUKUN YAYGINLAŞTIRILMASI bizim için ne anlam taşıyor, bunu değerlendirelim. Toplumumuz, insanımızın kimlik ve kişilikleriyle, özverili yaşamlarıyla oluşturduğu bir yapı ve sahip olduğu kültürel birikim, hukuk alanında da önemli bir deneyime ulaşmış durumdadır. Diğer taraftan toplumumuz içinde yaşamının imkânsız hale getirildiği bir cumhuriyetin bireyleri halindedir. Ve uzun bir politik sürecin sonucunda yıllardır gerçekleşemeyen tek başına iktidar sonucuna ulaşıyor. Bunun üzerinde durmak gerekir. Dikkatli değerlendirildiğinde gelinen son siyasi nokta —siyasi istikrarın yanı sıra— olumsuz iki ayrı sonucu da doğurmaya gebe-dir: Birisi, Cumhuriyetin bütün imkânlarını nispeten elinden kaçırmış ve tekrar elde etmeye çalışırken her türlü yöntemi deneyebilecek kadar gözü dönmüş bir kesimin saldırganlığı. Diğeri de, yerel veya merkezi yönetimlerde Cumhuriyetin imkânlarını ele geçirmeye çalışan, seküler, muhafazakâr demokrat, henüz kimlik ve kişilik anlamında hangi siyaseti üreteceğini belirleyememiş iktidar aymazlığı.

Kayıtsızlık ve Dert Edinme

Hukukçuları ve hukukun yaygınlaştırılmasını isteyenleri bekleyen bir başka tehlike de kayıtsızlıktır. Kayıtsızlık, sayısal etkinlik veya etkisizliği gerekçe sayıp gücün sadece gövdeden veya kafa sayısından ibaret olduğu korkusuna kapılarak duyarsızlaşmaktır.

İşte bu bir “gizli inkar”dır. Önümüze açılan onurlu uğraşın imkânlarını ve müjdeleyen sonuçlarını görmeyip, payımıza düşürülen şeytani oyunun parçasına takılmak. Bu, aptalca oyuncaklarla oyalanmak ve sadece kof ideolojik beslenmelerle iktidarı veya muhalefeti sürdürmek arzusudur. Görece “güç illüzyonu”nun vehmettirdiği iktidar oyunu. Veya sol literatürde “burjuvazinin ahırına girmek” olarak tabir edilen “hastalıklı muhaliflik oyunu”nun kimine gına getiren, kimine de geniş getiren bezginliği, oyalanması.

Sonuç iki türde karşımıza çıkmaktadır:

- Birincisi, arızî muhalefet gösterileri sonunda karşıtının kurumlarını meşrulaştırmak;

- İkincisi, iktidar imkânlarının dünyaya nizam vereceği kuruntusunu içselleştirmek.

Her iki duyguyu ve olguyu “sağcılaşmak” olarak da tanımlayabilirsiniz.

Hukuku “insanlık için insanlığın ortak değerleri” ve “fıtrata uygunluk” olarak kabul edenler, hastalıklı ve belirsiz muhalefet oyunu oynamayı onurlarına yediremezler. Bizim işimiz özgürlüklere yelken açmak olacaktır. Kimilerine baş döndürücü güzellik gibi gelen isyana benzer özgürlük savaşı. Bu sonuç salt iktidar nimetleri ile de gerçekleşmez. Öyle olsaydı muhalefetten iktidara yerleşen güç düzenleri adaletin eşit dağıtıldığı ülkeler olurdu.

Özgürlük, özgürlüklere karşı savaş veren kurulu düzenin kurumlarına sistemli ve donanımlı muhalefettir. Kimliğimizi saklamadan, eğip bükmeden, kimliğimizle, bilgimizle, deneyimimizle ve hukuk misyonumuzla muhalefet. Özgürlüğümüzü gelecekteki “belirsiz kazançlarımıza (ütopyalarımıza)” değil, geçmişteki “tarihi gerçekliğimize”, günün konumuna ve konumumuza endekslenmiş “gelecek tasavvurlarımıza (ütopyalarımıza)” uyarlayacağız.

Makro düzeyde siyasi sistem, mikro düzeyde hukuk kurumları ve yönetimleri bizim üzerimizden politika üreterek kurumlarını ayakta tutmaya çalışıyorlarsa, bu kurumları ayakta tutan şiddeti, haksızlığı, hukuksuzluğu açığa çıkarmak, soluklu tasarımlarımızla özgürlüğü eylemsel boyutuna taşımak da bizim boynumuzun borcu olacaktır.

Hukukçular, hukukun yaygınlaştırılmasını dileyenler, bu belirlemelerin bilmece olmadığının farkında olmalıdırlar. Yine farkında olmalıdırlar ki, muhatap kitle veya muarızlarımız sürü veya aptal değildir. Hepsisi de her şeyin farkındadır. Eksik veya yanlış olan bir şey varsa, kimileri için duyarsızlık, kimileri için de ahlaki düşüklüktür. Bir başka tanımlamayla eksik ve yanlış olan, izzeti ve onuru Allah'ın ve zayıfların, kimsesizlerin, çaresizlerin, mazlumların yanında değil güçlünün yanında aramak “nasipsizliği” veya “daha kötü olmamak uğruna saf değiştirme ahmaklığı”dır.

Aslında hukukun yaygınlaştırılması için uğraş verenler, sadece bu insanlara bir şeyler öğretmek için yola çıkmamalıdır. Onlar kendi onurları için mücadele etmeli ve misyonlarının gereğini yerine getirmeye çalışmalıdırlar. Her şeyi dert etmeliler. İsrail tankları altında ezilen Filistinli çocukları, ABD jetlerinin bombalarıyla can veren Afgan veya Iraklıları, anaları, kardeşleri, işkence altında inleyenleri, F tipi mağdurlarını, AB kapılarına umut bağlayanları/umutları tükenenleri, özgürlükleri için zincirlerini parçalamaya çalışanları ve daha birçok olumsuzlukların yanı sıra nereden başlanması gerektiğini dert etmeliler. Amaçları küfrederek rahatlamak değil, fakat dövüşmeden insan kalabilmenin mümkün olmadığını da bilmeli ve bunu anlatmaya çalışmalıdırlar.

KİŞİLİK YARILMASINA⁷⁵ UĞRAMADAN PİYASADA OLMAK

Sözün burasında düşüncelerimizi nasıl anlatabileceğimiz üzerinde durmak gerekli. Önce Cumhuriyetin yönetimlerine talip olanları kısaca tahlil ederek, piyasada olmanın tanımlamasını yapalım:

- Gerek iştihası kabarık Cumhuriyetçilerin gerekse örgütlü sol grupların yönetim üzerinde etkinlik kurmaya çalışırken güttükleri amaç, 80 yılı aşkın zamandır ellerinde tuttıkları iktidarın ellerinin arasından kaymasını önlemek ve iktidardan alacağı payı yükselterek ötekine hayat hakkı tanımamak,
- Bazılarının amacı da ırk temeli dışında tabanı oluşmamış ideolojik yapılanmalarla, sadece tarih ve sosyoloji kitaplarının konusu olabilecek bir hayali gerçekleştirmek,
- İkisinin de önemli avantajları, mevcut sistemin bu yolda kendilerine yeteri kadar imkân sağlamış bulunması,
- Diğer yandan sisteme hâkim unsurların Cumhuriyeti koruma ve kollama görevine

⁷⁵ Esasen tıbbi bir terim olan “Kişilik Yarılması”, 20. yüzyıl başında şizofreni hastalığı veya şizofreni belirtileri anlamında kullanılmışsa da, sonraları beynin ön ve yan bölümleri arasında irtibatın kesilmesi anlamında kullanılmaktadır.

bağımlı olarak bunlara gelecek garantileri ve teminatlar vermesi,

- Bazı sol yapılanmaların genç kesimler üzerinde sistemin kurumlarını kullanarak oluşturduğu palyatif mesleki donanım yapılanmaları,
- Bütün bunların karşısında mevcut sistemin muhafazakârlaştırarak, sağcılaştırarak imkân tanıdığı, korunaklı geleneksel yapılanmaların desteklediği siyasi ve sosyal sağcılaşmış birikimler.

Bu saydıklarımız, bizlere ilkeli, misyon ve vizyon donanımlı kurumsal bir bakış açısına sahip olmamız gerektiğini öğretmektedir.

O halde amaçlamamız gereken kurumsal yapılanma —çalışmamızın miğferini oluşturduğu şekliyle—, değişik sivil toplum örgütlenmelerinin mutfağında hukuk üretimine kaynaklık edecek vizyonumuza uygun çalışmalar şeklinde gerçekleşirken; diğer yandan da yukarıda genel hatları ile ifade etmeye çalıştığımız nihai misyonumuzu hedeflemiş olacaktır. Belki de sürekli biri diğerini tetikleyerek yürüyecektir.

En azından şimdilik sistem karşıtlığı üzerinde yoğunlaştırdığımız toplumsal kimliğimizi korurken, bir başka ifadeyle topyekûn mücadelenin önemini unutmaz ve gereğini yaparken, diğer yandan basamak taşlarını ihmal etmememiz gerekiyor. Taşlardan biri de hukuk çalışmalarımız ve hukuk kurumlarımız için oluşturacağımız alt yapı çalışmalarımızdır.

Önce Alt Yapı

Hukuk çalışmaları, bizim sürekli piyasada olmamızı gerektiriyor. Özelde Baro ve hukukla ilgili diğer sivil toplum kuruluşları, genelde de hukuk çalışmaları yani tamamını piyasa olarak adlandırdığımız çalışmaların öznesi olmak.

Yaşadığımız tecrübî süreç bize;

- Matematiksel kavramların ve rakamların arasında hiçleşme ve aşağılanmayı yaşayamayacağımızı,
- Sadece pratik veya sadece teorik düzlemde değil, hukukun ve hukuksal yapılanmaların her alanında olacağımızı,

- Bozuk, yabancılaşmış gayri insani hukuki ve siyasal sistemin; hukukçuların, sivil toplum kuruluşları çalışanlarının ve muhatap insanımızın üzerindeki etkilerini ve yaratılan yanılışmaları silmeye çalışacağımızı,
- Literatürde “*kişilik yarılması*” olarak ifade edilen yanılışma ve parçalanma ve bu patolojilerin sonucunda oluşan yabancılaşmayı ortadan kaldıracak çalışmalara imza atacağımızı gösteriyor.

Burada bir soruna daha dikkat çekmek gerekiyor. Kurumlara hâkim olma çalışmalarını sadece propaganda veya tanıtım düzeyinde algılamak ve buna ilişkin donanımlar üzerinde yoğunlaşmak, konuyu maddi boyutuyla ele alıp, yabancılaşmayı göz ardı etmeye, dolayısıyla bir nevi ikiyüzlülüğe imkân vermek sonucuna götürecektir. Tabii ki, sadece düşünsel üretimin biktırıcı gevezeliğe yol açacağını da unutmamalıyız.

Daha net bir ifadeyle, düşünce —ifade— pratik ve yaşamın (konuya ilişkin zeminlerin, dolayısıyla her tür hukuki zeminin ve kurumun) içinde olmalıyız.

Mutluluğumuz, özgürlüklerin teminatı olduğumuza dair sözümüzden geçiyor. Her birimiz ve topumuz,

- düşünsel ve eylemsel çabalarımızla,
- hukuksal çözümlerimizle,

hukuksal dönüşüme ilişkin sonuca ve nihai amaçlarımıza ilham kaynağı olabiliriz.

Hukuksal dönüşüm; öncelikle, hakların kullanılması bakımından üzerimize düşen görevleri yapmaya çalışmamız, insana ve insanlığa ilişkin hakları soyut algılamadan kurtararak gerçekleştirebilmeleri yönünde toplumsal çaba göstermemiz, evrensel ve vahyi ilkelerde birleşmemiz, bütünleşmemiz, hukukun nesnelere özne olmaya davet eden bir çaba içinde bulunmamız anlamındadır.⁷⁶ Böylesi bir çabaya ancak alt yapı çalışması denebilir.

⁷⁶ “Göle dönüşmemek için her birimiz akmak zorundayız. Akan su kir tutmaz. Sınıfımızın, cinsiyetimizin, yaşamımızın önemi yok. Akamayan her insan bataklığa dönüşür.” Fatma Karabiyik Barbarosoğlu. *Zaman*, 22.03.2004.

SON KARAR- SORUMLU GELECEK KAYGISI (Düşünsel ve Eylemsel Süreç İşçiliği)

Kariyer, maddi birikim, yetki gibi tasalar-
dan arınmış bir “süreç işçiliği” öneriyorum. Bu
önerim, dikkat ederseniz ve hukuka dair
geçmiş bilgileri olanları konuşturursanız tarihi
gerçekliği en yüksek derecedeki olgulardan
birini işaretliyor.

Tabii ki hemen burada çoğunuzun işaret
edeceği ve önemi yadsınamayacak kadar
büyük, iletişime dair önerileri önemsiyorum.
Yukarıda iletişime, bilgi toplumuna ilişkin gö-
rüşlerimizi hatırlayınız. Çağımız iletişim dev-
rimini yaşamaktadır. Her tür sistemin ve iliş-
kinin kendini yeniden üretmesinin önemli
unsuru olan iletişim, hukukçuların ve hukukun
yaygınlaştırılmasını dileyenlerin de gücüne
güç katacaktır. Özellikle hukuksal donanım ve
her türlü yapılanma için iletişim olmazsa ol-
mazdır.

Teknik anlamdaki tüm önerilerin, konuya
ilişkin “düşünsel ve eylemsel süreç işçiliği”nin
kabulüne ve uygulama niyetine bağlı olduğu-
nun bir kere daha altını çizmeliyiz.

Öyle bir süreç işçiliği ki; teknik ve teorik
donanımı üst seviyede algılayabilen ve kuşa-
nabilen, misyonu belirli, vizyonu tanımlı,
bireysel ve toplumsal sorumluluklarla dert-
lenmiş, nihai adanmışlıkla yoğrulmuş inanç
sahibi, tarihi gerçekliğe uyarlı bir geleceğe
kilitlenmiş, kişilik yarılmasına tutulmamış,
topyekûn mücadelenin parçası olan bir süreç
işçiliğidir tanımlamaya çalıştığımız.

Böylesi zor görünümlü, fakat tüm gele-
cek kaygılarını elinin tersiyle itebilecek ka-
dar mutluluk verici bir hazzın sahiplerinin,
özellikle gelişmiş bireyselliğimizin ve kurum-
sallığımızın desteklediği bir alt yapı çalışma-
sıyla oluşabileceği de izahtan varestedir.

Bu vesile ile hukukçu dostlarımızın “Hukuk
Mesleği-Misyon ve Vizyon” konulu tartışma
gündeminin, hukukçuluğumuz ve hukukumuz
için hayırlı sonuçlar doğurması ve geleceğin
hukukçularıyla oluşturduğumuz şefaath zinciri-
ni koparmadan daha nice çalışmalarda bu-
lunmak için “sorumlu gelecek” temennilerim-
le, tüm “süreç işçisi hukukçular”ın çalışmalara
başarılar diliyorum. ■

Kaynakça

- Akif Emre; “Toplum Mühendisliği Projesi Olarak
Muhafazakârlık”, *Anlayış* dergisi, Sayı 9.
- Aliya İzzet Begoviç; *Bosna Mucizesi*, Yöneliş Yayın-
ları, İstanbul: 2003.
- ; *Konuşmalar*, 2. Basım, Klasik Yay. İstan-
bul 2004.
- Ali Bulaç, 22.09.2002, *Avrupa Birliği Süreci ve
Müslümanlar*, Özgür-Der Yayını, İstanbul: 2002.
- Antohny Sullivan; “Muhafazakârlık, Çoğulculuk ve
İslâm”, *Liberal Düşünce* dergisi, Sayı: 5.
- Bağış Erten, “Yeni Bir Hukuk Siyaseti”, [http://-
www.gelecek.gen.tr/sayi14/yenibirhukuk.htm](http://www.gelecek.gen.tr/sayi14/yenibirhukuk.htm)
- Bahadır Kurbanoğlu, “Bir Toplum Mühendisliği
Projesi, ‘Avrupa İslâmı’”, *Haksöz* dergisi, Sayı:
156.
- Can Aktan; [http://www.canaktan.org/yonetim/yeni-
yonetim/vizyon-yonetimi.htm](http://www.canaktan.org/yonetim/yeni-
yonetim/vizyon-yonetimi.htm)
- Cihan Özpınar; “Manevi Asketizm’den Dünyevi
Asketizme”, Yayınlanmamış Makale.
- Eric Hoffer, *Aklın Muhteris Çağı*, Ayışığı Kitapları,
İstanbul: 2000, s. 20.
- Fahrettin Altun; “AKP ve Muhafazakâr Demokrasi”,
Anlayış dergisi, Sayı: 9.
- Hidayet, Şefkatli Tuksal; “Bir Zamanlar Adanmıştık
Hepimiz”, *Yeni Şafak*, 26.10.1996.
- İhsan Eliaçık, “Yeniden Doğuşun Rüyası, Dram ve
Ütopya”, *Yarın* dergisi, Nisan 2003.
- İl Han Özay; *Devlet İdarî Rejim ve Yargısal Korun-
ma*, Filiz Kitabevi, İstanbul: 1986.
- Muharrem Balcı; “Kişilik Yarılmasına Uğramadan
Hukuksal Pratik”, *Birikimler I*.
- ; “Hukuk Mantiği”, *Birikimler I*.
- ; “Uyum Yasaları Analizleri”, *Umran* dergi-
si, Eylül 2002.
- Muhiddin Göklü; *Kanunlarınızı Kapatın, Kalblerinizi
Açın*, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul: 1967.
- Mustafa Aydın, “Yoğunluğu Azaltılmış İslâm”, *Um-
ran* dergisi, Mart 115/2004.
- Mustafa Özel; “Hem Milli Hem Evrensel Muhafa-
zakâr Olunabilir mi?”, *Anlayış* dergisi, Sayı: 9.
- Mustafa Şen, “Yeni Cemaat”, *Billim ve Düşünce*
dergisi, Sayı: 2.
- Necip Süleyman Doğulu, “Enstrümental Demokra-
si”, *Gerçek Hayat* dergisi, Sayı: 174.

Necmettin Aydın; "Avukatın Hak ve Sorumlulukları", *Birikimler I.*

Orhan Seyfi Güner; "Avukatlık Mesleğinin Tarihçesi", *Birikimler I.*

Ramazan Altıntaş; http://www.cumhuriyet.edu.tr/-akademik/fak_ilahiyat/der61/004.htm

Serdar Tabanoğlu; "Postmodernizm ve Hukuk", *Birikimler I.*

Sertaç Kaptan; <http://www.lisefelsefe.com/odevler/weber.htm>

Tanıl Bora; "Muhafazakârlığın Değişimi ve Türk Muhafazakârlığında Bazı Yol İzleri", *Toplum Bilim* dergisi, Sayı: 74.

Yalçın Akdoğan; "Muhafazakâr Demokrasi", (Berat Özipek'ten intihalen). www.akparti.org.tr

———; "Din-Devlet İlişkisi ve Cemaatlerin Yapısal Dönüşümü", *Bilim ve Düşünce* dergisi, Sayı: 1.

———; "Elhamdülillah Muhafazakarız". *Bilim ve Düşünce* dergisi, Sayı: 2.

Yıldırım Canoğlu, "Tevhid Dinine Karşı Bir Şirk Girişimi: 'Pazar Tektanrıcılığı' ve Yeni Yeşil Kuşak", *Umrân* dergisi, Mart 115/2004.

<http://www.ahilik.gen.tr>

<http://www.felsefeekibi.com>

<http://www.gelecek.gen.tr>

<http://hukukcularder.org>

<http://www.mazlumder.org>

<http://www.muhamrembalci.com>

<http://www.sosyalsiyaset.com>

<http://www.tuketiciler.org>